

ÅRSHEFTE 2015

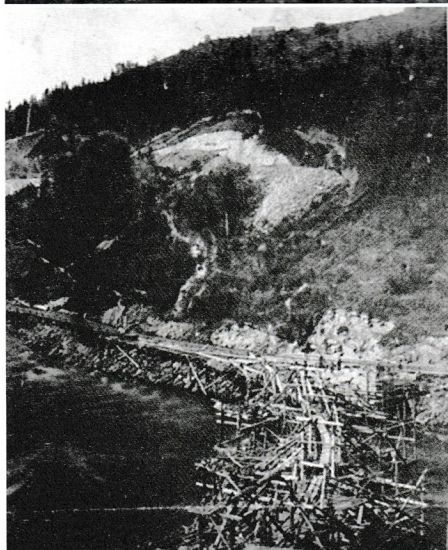
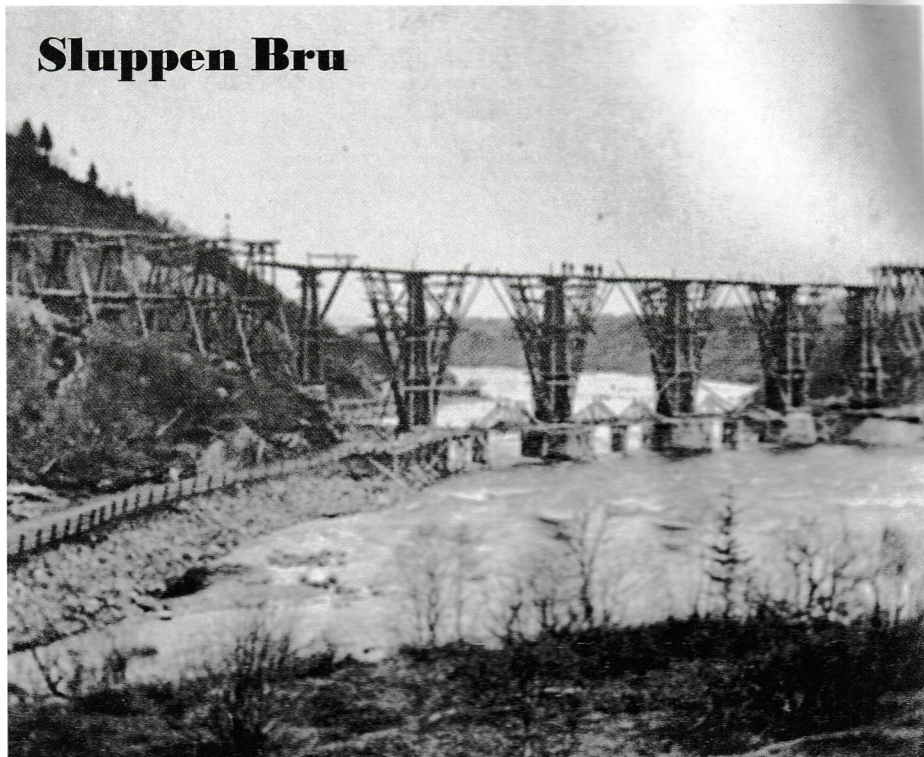

Byneset historielag

20. årgang

Sluppen Bru

På facebook-sidene Historiske Trondheim, finnes en del bilder fra "før i tiden".

Her er det tatt med to bilder som viser byggingen av jernbanebrua som førte banen over Nidelva Tempe og ned til byen.

Brua gikk der hvor dagens Sluppen bru går (kjørebanen ligger på de opprinnelige brukarene) og som om ikke altfor lenge vil erstattes med ny kjørebru.

Brua var 185 m lang og 28 m høy.

Etter at banen ble omlagt i 1884 ble tømmerfaget sendt til Tolga og benyttet til bru over Glomma.

Innhold

Til alle Bynesinger!	4
Mordet på Ottar Aalberg	7
Jørgen E Løvset	14
Tur til USA	15
Jordfunn på Byneset	20
Hekling	24
Erindringsglimt fra Flak under krigen	28
Tuntre	32
For 100 år siden	33
Husmannsdrømmen 2015	38
Kor låg Feginsbrekka ?	39
En historie om Helga og Aasta Stene	40
Julegavetips!	44
Julequiz 2015	45
Fasit julequiz 2014	46

Bilder

Amerikaturen: Målfrid Trøan
 Årsmeldingen: Inge Olav Berg
 Forside: Fra En Husmannsdrøm, Inge Olav Berg
 Tuntre Inge Olav Berg

I redaksjonen

Inge Olav Berg, Erik Klomsten og Sissel Haugrønning.

Medlemskontingent

Kr 100,- pr. person.
 Se giroinnlegg i midten av heftet. Husk å skrive på hvem innbetalingen er fra og merke medlemskontingent eller gave.

Historielagets arrangementer 2016

15. februar kl 1900

Historielaget inviterer til åpent møte med tema "Veien videre for Husmannsdrømmen". Idedugnad og etablering av arbeidsgruppe. Er det interesse for å etablere et teaterlag på Byneset?

7. mars kl 1900

Årsmøte

11. april kl 1900

Vårmøte

28. mai. Lørdag, på dagtid

Historisk vandring/utflukt/ busstur

28. august. Dagtid

Husmannsdag

7. november kl 1900

Høstmøte med lansering av nyttigivelse "Ord og Uttrykk"

Arrangementene vil bli bekjentgjort ved melding på e-post annonsering i idrettsblad, menighetsblad, nettside, facebook og ved oppslag!

Til alle Bynesinger!

Det er 4. november og 8 varmegrader, noe som har blitt normalen i de senere år. Men for en «gubbe» godt oppi åra, står ikke kaldt vær, snø og is på ønskelista. Og jeg trøster meg med at vær og klima har vært i forandring i hele jordas historie. Vi må bare konstatere at kjempeøglene og mammutene forsvant lenge før vår tids klimadebatter.

Men også Byneset historielag er værværing. Og under årets spel, «Husmannsdrømmen,» 21. – 23. august, traff vi på de 2 – 3 ukene med godvær, som denne sommeren hadde å by på. Vi får tro det er som Nils Arne Eggen sier: «Herren vet å belønne sine tro tjenere.»

Det store arrangementet for Byneset historielag var spelet «Husmannsdrømmen,» som i år ble satt opp for 3. gang, og bød på ekstra utfordringer: Knappe 2 måneder før fikk vi skriftlig beskjed fra grunneieren til husmannsplassen at den planlagte aktiviteten i august, spel i Onsøyhåggån, måtte avlyses. Det var blankt nei til all aktivitet på tomta.

Heldigvis hadde noen i styret helgardert, og hadde avtale med eierne av den tidligere husmannsplassen Overbymark, Stia,

allerede klar. Og eierne, Ingunn Kristin Overby og broren Gunnar Johansen, viste oss stor velvilje. Vi lånte både hus og grunn og fikk nærmest frie tøyler. Stia var husmannsplass under Overby, Øvre gnr. 269, bnr. 1, men ble kjøpt i 1946 og har nå bnr. 13.

Vi tenkte også å sette poteter både i Onsøyhåggån og i Stia i vår. Men det ble vraket da det ville avsløre våre alternative planer. Dessuten trodde undertegnede at det lot seg gjøre å flytte potetåkeren. Men på grunn av uforutsette problemer siste kvelden før generalprøven, ble det ikke noe av dette «stuntet.» Så Ingegjerd Opland grov ned egne poteter i tilkjørt jord, men det var det eneste jukset vi gjorde.

Det var 2 uker med øving for store og små, og vi ble imponert over alle som møtte trofast opp kveld etter kveld, i det som skulle vise seg å bli sommeren for i år. I Stia fikk vi et naturlig amfi. Benker lånte vi fra Horg Bygdatun, i tillegg til egne stoler. Og styret for Onsøyhåggån arbeidet like godt i Stia. Nytt i år var noen flere sanger med tekst og melodi av Roar Wik, pluss et lite kor.

Nytt av året var også at storbonden kom

kjørende med hest og karjol, og bryskt forlangte at plassen måtte stille med ny arbeidskar, ettersom eldste sønnen Anders reiser til Amerika. Dette ga ny dramatik i spelet, men Jakob, nest eldst, tar utfordringen på strak arm!

Gjennomføringen og det kunstneriske ble en suksess. Musikk og lyd fungerte knirkfritt. Og den romslige plassen i Stia med amfiet og sletta nedenfor hvor Byneset Bygdekvinnelag sto for salg av kaffe, kaker og sveler, fungerte optimalt. At det lenger ned var en byggåker med gjenlegg som ikke var sådd, og dermed ble parkeringsplass, var også midt i blinken.

Og husmannsfamilien i Onsøyhåggå tok vi med oss til Stia: Det var far Ingebrigt og mor Serine med 8 unger, samt foreldrene til Ingebrigt. Og spelet til manusforfatter Ingegjerd Opland var stort sett det samme: Det er en høstdag i 1882, dagen før eldste sønnen Anders på 19 år reiser til Amerika. Nytt i år var at vi hadde innleid regissør, Knut Høyem, men handlingen med sangene gir lite spillerom for endringer. Vi hadde premiere fredag 21. august med skoleklasser fra både Rye og Spongdal som tilskuere, 2 forestillinger på lørdag

og 1 på søndag. Vi hadde nok ventet mer publikum i det fine været, så økonomisk endte det med underskudd. Men vi ønsker å gjenta spelet om kanskje 2 år.

Historielaget startet året med årsmøte 2. mars. Byneset seniorkor med dirigent Øystein Løvli sang for oss. Arne Håbjørg og Knut Olav Aasegg sto for kveldens hovedtema: Et kåseri med ord og bilder som de har laget ut fra arbeidet med bygdebok nr. 7, «Husmannsvesenet og utvandringen til Amerika.» Et godt opplegg som de også har vært andre steder med, både på og utenfor bygda. Kaffe, bløtkake og årsmøtesaker for historielaget og Onsøyhåggån.

Styret har i 2015 bestått av:

Leder og sekretær: Torger Onsøyen. Nestleder Erik Klomsten som sammen med styremedlemmene Sissel Haugrønning og Inge Olav Berg tar seg av årshæftet. Sissel er også annonseansvarlig, og Inge Olav fotograferer.

Kasserer er Knut Olav Aasegg som også står for lagets bildebehandling og lagring. Styremedlem Jarle Haugum er salgsansvarlig og styrer boklageret.

Varamedlem Lars Tore Langørgeren har vært innkalt til styremøtene og er styrets representant i kalenderkomiteen sammen med Torill Aasegg og Solfrid Engen.

Leder for Onsøyhåggån, Bjørn Haug, har også fast plass i styret.

Vårmøtet var i år i aulaen på Spongdal skole 20. april hvor vi viste opptaket fra «Messingsong» 25.10.2014. DVD – en var dessverre av dårlig kvalitet både når det gjaldt lyd og bilde, noe vi beklager.

Det ble trukket ut vinnere av bygdebøker og kalendere på billettene som kostet kr 100 /50.

Tor Erik Jenstad forklarte ord og uttrykk

i diktet «Messingsong» av Torleif Andersen, før siste del ble vist.

Historisk vandring var onsdag 3. juni med oppmøte kl. 18 ved Byneskirka. Jarle Haugum var omviser og forteller inne i kirka, noe han greide med glans.

Etterpå gikk / kjørte vi ned til Steinshylla hvor Jon K. Stene var turleder og fortalte om ei tid med både meieri, bakeri og butikk. Og sjølsagt om grunnen til plasseringen der nede ved kaia, og kaier hadde vært flere av der på litt forskjellige steder.

Det dårlige sommerværet hadde for lengst begynt, men på låven til Jon K. Stene var det bord og sitteplasser til alle, og et innholdsrikt «museum.» Uten låven hadde det blitt tidlig kveld. I stedet ble det en trivelig kaffestund med nista vår.

I år arrangerte Byneset historielag for tredje gang tur til Amerika fra 10. -24. september. Nytt i år var at vi tok med Island og New York, og resten av turen stort sett i Minnesota og Wisconsin.

Turen er omtalt på annen plass i heftet av en av deltakerne, Rolf Røstum.

Vi hadde samling av aktører og medhjelpere fra «Husmannsdrømmen på Personalrommet på Spongdal skole 12. oktober. Inge Olav Berg har laget en DVD fra spelet, og etter god hjelp fra flere ble det meste av den vist.

Byneset Bygdekvinne lag spanderte pizza, noe som var populært. De hadde heldigvis overskudd etter spelet i Stia. Veien vider ble også diskutert.

Høstmøtet var mandag 2. november i Rye samfunnshus. Bynesstrupan under ledelse av Roar Wik, sang for oss. Det er et ungt kor med alder fra 10 -15 år, som behersket flere sjangere. For vår generasjon var især Andrew Siphers gruppen kjent. «Historie, kultur og natur på Dovrefjell»

- i tekst og bilder ved Karl H. Brox, var en fin opplevelse som flere enn bare de 35 framømte skulle ha sett!

Videre kom et kort referat fra Amerikaturen vår. En DVD fra turen er snart klar, og den vil bli vist senere på et medlemsmøte.

Til slutt en takk til alle for oppslutningen om laget, og til alle som har bidratt i lagets arbeid. I år er det svært mange, og medlemstallet nærmer seg nå 300, det høyeste noensinne. Vi fikk god sponsorhjelp

av Nic. Haugrønning, Leif Erik Skjøstad og Pilot Utleie til «Husmannsdrømmen.»

Vi er også svært takknemlige for at COOP Rye selger våre produkter, og oppfordrer våre medlemmer til å støtte «Samlaget.»

Det har vært et år uten bokproduksjon, men vi håper at til neste år kommer «Ord og uttrykk» i ny og utvidet utgivelse.

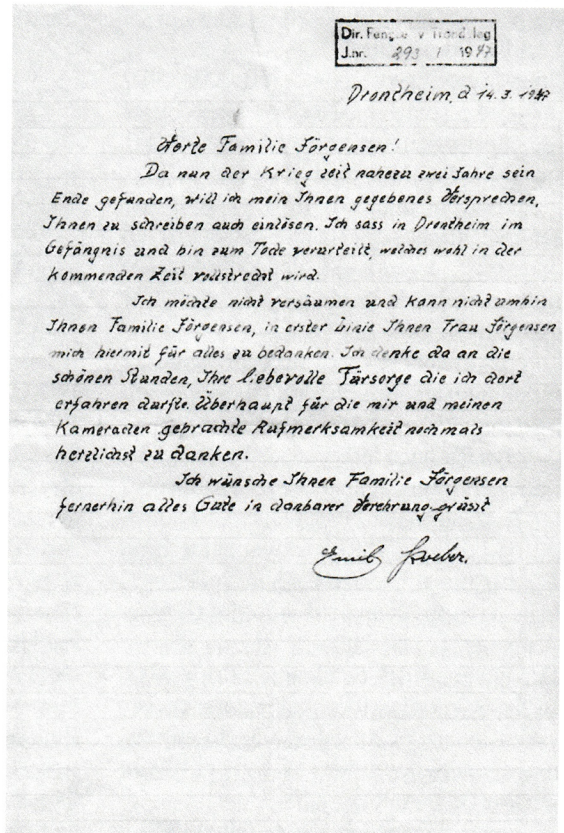
For styret i Byneset historielag,
Torger Onøyen.

Mordet på Ottar Aalberg

Brevet

I etterlatte papirer etter Jakob Jørgensen (1890 – 1957) og Nelly Jørgensen (1888 – 1952) finner vi et håndskrevet brev på tysk. Brevet er skrevet i svært pen og godt leselig håndskrift og er datert 14.03.1947. Brevskriveren takker familien Jørgensen, og spesielt fru, for gode stunder for han og hans kammerater. Og han ønsker alt godt i fremtiden for Jørgensens.

I Jørgensens hus i Åsveien i Harstad, som i mange andre hus, okkuperte tyskerne rom for sine offiserer. Brevskriveren var altså en av disse «leietakere». Noe godt samkvem var det vel neppe. Jørgensen deltok i motstandskampen, men vi må anta at de oppførte seg korrekt og kultivert også overfor disse uønskete leieboerne. Den tyske brevskriveren har i alle fall ønsket å takke for oppholdet, i hans siste leveuke.

For i brevet sier han også at han er dømt til døden og forventer at dommen blir fullbyrdet i de nærmeste dagene.

Dette brevet har vært glemt (og gjemt) i 68 år. Det har allikevel vært kjent i familien at en av tyskerne som bodde i huset i Åsveien var henrettet, men det har vært uklart om omstendighetene omkring dette. Det har i alle fall ikke vært noen som har undersøkt dette nærmere. Kanskje noen visste, men det har ikke blitt fortalt.

Brevskriveren heter Emil Koeber og søker man på nettet finner man fort ut at han ble henrettet i Trondheim 22. mars 1947 for krigsforbrytelser.

Landssvikoppjøret

Etter frigjøringen var det 350 000 – 400 000 tyske soldater i Norge. 342 av disse ble etterforsket for krigsforbrytelser. 261 saker ble henlagt etter bevisets stilling, mens 81 ble funnet skyldige i forbrytelser mot krigens regler. Av disse fikk 15 dødsstraff, hvorav 12 dødsdommer ble fullbyrdet (2 ble benådet og 1 tok sitt liv i fengslet).

Vår «leieboer» var altså en av de 12 tyske soldater som ble dømt av norsk rett og deretter henrettet ved skyting.

Hva var hans forbrytelse? Dette har det ikke vært mulig å finne ut av for allmenheten før landssvikarkivet ble åpnet i januar 2015. I søking i Riksarkivet etter Emil Koeber finner vi saken, og vi finner også hans navn sammen med «mordet på Ottar Aalberg».

Det tar noe tid å få tilgang i Riksarkivet på landssviksaker (det skal undersøkes om saken inneholder taushetsbelagte opplysninger). I mellomtiden søkte vi opplysninger om Ottar Aalberg.

Vi finner han under «Våre falne 1939 –

45». Ottar Aalberg var fra Byneset ved Trondheim og er oppført som sjåfør. Han er født 30.04.1924 og henrettet på Vollan 12.12.1944. Noen andre opplysninger om Ottar Aalberg, som bare ble 20 år, finner vi ikke. Hva var hans forbrytelse mot okkupasjonsmakten? Hva var det som førte til at hans henrettelse kunne føre til en dødsdom for krigsforbrytelser?

Emil Koeber var underordnet i Schutzpolizei (Hauptwachtmeister) og var ikke i posisjon til å ta beslutning om dom og henrettelse.

Emil Koeber

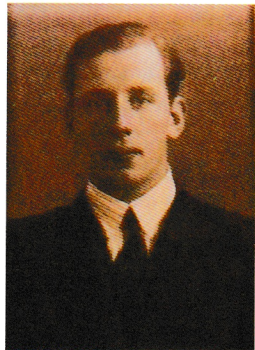
Emil Hugo Friedrich Koeber er født i 1907 i Oberhausen-Osterfeld og sønn av lokomotivfører Emil Koeber (1869 - 1920) og husmor Klara Werner (1874 - ?). Han var gift med Anna Mac-

chnik (f 1908) og hadde to sønner Hubert (f 1931) og Horst (f 1935). Han hadde bare folkeskole og arbeidet bl.a. i bergverksindustrien. Han var medlem av SA fra 1932 til 1933 og ble medlem av NSDAP (nazistpartiet) i 1935. Han var ikke tilknyttet SS eller Waffen SS.

Han ble innkalt til tjeneste ved krigsutbruddet og tjenestegjorde i Schutzpolizei fra 1940 til 1945. Det betyr at han var fangevokter. Han var i Polen i 1941 og i Russland i 1942. Han sier selv at han ikke tjenestegjorde som fangevokter i Polen og Russland. I 1943 kom han til Norge der han tjenestegjorde i Midt-Norge, nærmere

bestemt på Vollan fengsel, i forhold til vår historie. Han hadde ingen utdannelse som politi bortsett fra noen få ukers kurs.

Ottar Aalberg

Ottar Aalberg er født 3 0.04.1924 og bodde på Byneset ved Trondheim. Han var 20 år da han ble pålagt arbeids-tjeneste. Han var svært lettet da han var ferdig med tjenesten.

Han hadde skaffet seg en bil og den skulle han forsøke å skaffe seg bensin til. Han hadde avtale med en mann om bensin, og troppet opp med en tom bensinkanne. Da ble han arrestert og beskyldt for å ta stjålet bensin fra tyskerne. Han sier i et brev til en venn i november 1944 at bensinkanen heldigvis var tom og at han håpet å slippe ut snart.

I oversikten over «Våre falne 1939 – 45» står det at han ble henrettet. Men til tross for et hardt og uforutsigbart regime fra tyskerne, var det vel neppe dødsstraff for hansforbrytelse. Aalberg arbeidet i vaskeriet på Vollan, og han sier selv at det var godt og varmt der. Men han sa i brevet til sin venn at han snart ville bli sendt på utearbeid. Der blir det verre. I politihør, i forbindelse med rettsaken, kom det frem at tyskerne var misfornøyd med hans arbeid i vaskeriet og derfor ville flytte han til utearbeid.

I brevet til sin venn sier han at han var klar over at det var forbudt å skaffe seg bensin, men han kunne ikke tenke seg at straffen var så «jævlig». «Men det er ikke

noe å gjøre med, det skulle vel sann være, det er vel min straff for alle de gangene jeg har vært idiot, men nå får man tid til å tenke seg om, så jeg håper det vil bli bedre etter denne tid.» Det fremgår også av dokumentene at Aalberg hadde fått løfter om at han skulle slippe ut før jul.

Forbrytelsen

I vaskeriet ble det innsatt kvinnelige fanger fra Munkegaten fengsel. Da ble Aalberg fratatt tjenesten i vaskeriet. Det var strengt forbudt for fangene på Vollan å snakke med kvinnene. Aalberg ble beskyldt (av Koeber?) for å ha snakket med kvinnen, og ilagt straffeeksersis. Denne straffen foregikk mesteparten av dagen (12.12.44) og Aalberg var svært forslått og blodig etter dette. Han hadde falt overende av utmattelse flere ganger, og ble hver gang sparket hardt i skrittet, i siden og i ryggen. En medfange, som var vitne til dette, sa at det var Koeber og en annen vakt som gikk under navnet «Svarten» som gjorde dette. Medfangen mente også at dette foregikk fra kl 0900 til kl 1700. Aalberg kom til spiserommet kl 1800, men var blodig og forslått. Medfangen foreslo at de skulle gå ned i vaskeriet for å vaske av seg blodet, og ble med han dit. På veien ned ble de stoppet av Koeber og tatt med ut i luftegården. Medfangen gikk etter hvert opp igjen, og når han kom til cellegangen hørte han en serie med skudd fra luftegården. Deretter kom det tre tyskere springende med hevede pistoler og etter 10 – 15 minutter kom noen tyskere med en mann, dekket av et hvitt klede, bærende mellom seg, og la han inn i en tom celle. Han så også at det i luftegården var satt opp en liten stige mot gjerdet. Den var bare et par meter lang og uegnet til fluktforsøk.

10 dager etter dette ble Emil Koeber beordret til tjeneste i Harstad. Her ble han bosatt i Åsveien hos familien Jørgensen. Hvilken tjeneste han hadde i Harstad er ikke opplyst, men det må antas at han som ansatt i Schutzpolizei, fortsatt var fangevokter. Noen annen forføyning overfor Koeber, fra tyskernes side, kjenner vi ikke til. Han trodde kanskje at han var ferdig med denne saken.

Frigjøring og etterforskning

Men krigen utviklet seg dårlig sett fra tyskernes side. Krigens slutt nærmet seg. Den norske regjering vedtok en provisorisk anordning av 4. mai 1945 der det i Norge ble gitt regler om straff for utenlandske krigsforbrytere, senere avløst av lov av 13. des. 1946. Prinsippet er at handlinger som etter sin art går inn under norsk straffelov, straffes etter denne når de er forøvd på norsk område eller rettet mot Norge eller norske interesser og er i strid med krigens lover og sedvaner.

De tyske soldatene ble værende i Norge i lang tid etter frigjøringen. Samtidig ble det satt i gang etterforskning i saker rettet mot tyske tjenestemenn som var mistenkt for krigsforbrytelser. De fleste vitnemål kom fra norske fanger som hadde bevitnet forbrytelsene. Slik var det også i denne saken.

Vi finner vitneavhør blant annet av

Magne Flem, Ålesund, Martin Bernhard Olsen, Oslo og Nic. A. Fognes (adresse: Erstatningsdirektoratet). Alle beskriver hendelsen, men på ulike måter. Det er ikke alltid tidsangivelsen og hendelsesrekkefølgen er samsvarende, men alle peker på Koeber som gjerningsmann. De utpeker også Koeber som spesielt brutal og hensynsløs. Disse vitneavhør er foretatt på slutten av 1945.

Det ble sendt ut arrestordre på Emil Hugo Friedrich Koeber, men det var usikkerhet om hvor han var, eller om han var returnert til Tyskland. Men politiet finner han, sannsynligvis i Harstad, og han blir ført til Trondheim. Det første avhøret er datert i april 1946. Etterforskningen blir ledet av politietterforsker A Mathisen. Koeber forteller at han drev med straffeeksersis, og at denne besto i å la fangene springe rundt i luftgården. Dessuten måtte de foreta knebøy, harehopp og lignende. Det forekom også at han sparket fangene i baken når de ikke fulgte ordre, sier han. I forhold til den saken han er tiltalt for, sier han at han skjøt en fange på flukt med sin 9 mm maskinpistol. På vakt observerte han en fange som hadde satt opp en stige mot gjerdet. Han sier at han anropte fangen som det ikke ble reagert på. Deretter skjøt han to skudd i luften. Da heller ikke dette ga resultater, skjøt han mot overkroppen. Da falt både fangen og stigen ned. Han varslet da vakthavende om det inntrufne, og Koeber fikk ordre om å fortsette vekten. Det kom til flere av de overordnede, men Koeber så ikke noe mer til liket. Dagen etter ble han innkalt til oberst Hoppe og til kommandør Flesch og avga en muntlig rapport. Han sier videre at han aldri hadde slått eller drevet straffeeksersis med denne fangen og navnet Aalberg kjente han ikke.

«Da jeg skjøt denne fange gjorde jeg kun min plikt og jeg finner meg ikke straffskyldig.»

Vel en måned etter dette avhøret forandret Koeber sin forklaring (7. mai 1946). Han erklærte da at hans første forklaring ikke stemte overens med sannheten. Koeber forklarer først at under et møte med vaktlaget på Lademoens skole erklærte Polizeiwachmeister Niedlich «at det måtte smelle en gang på Vollan». Dette fremhevet han flere ganger. Med dette mente Niedlich at det hadde vært flukt fra Vollan og dette kunne klandres vaktene. Han mente med dette at slike forsøk måtte forhindres med våpen. Niedlich hevdet at han var presset fra sine overordnede og det var kjent for vaktene at de sto under strengere vaktbestemmelser enn for andre i politiet, og at straffen var høy for den minste forseelse. Koeber forteller at det var under denne forutsetning han gjorde det han gjorde. Den kvelden han gikk vakt, kom en annen vakt, Klinka, ut i fangegården. Sammen med Klinka kom også Aalberg. Klinka sa da at «dette er den karen som har snakket med damene i vaskeriet». Koeber tok da Aalberg med seg rundt fengselet. På veien til det stedet han ble skutt, tok de med seg en stige. De snakket ikke sammen i det hele tatt. Koeber satte opp stigen mot gjerdet, og ga tegn til Aalberg at han skulle gå opp i stigen. Da Aalberg var kommet opp til gjerdekanten, skjøt han 2 serier med maskinpistolen, uten at han anropte fangen. Avstanden var ca 10 meter. Men han sier at han ikke kjenner til hvem som mishandlet Aalberg samme dag. Han sier at han gikk på vakt kl. 1300, mens vitner sier at Aalberg fikk straffeeksessis fra tidlig morgen. Han tilstår allikevel at han har drevet straffeeksessis med

enkelte fanger, men at han ikke kjenner navnene på disse. Koeber sier at «det var ingen avtale mellom Klinka og meg om at jeg skulle skyte Aalberg. Da Aalberg kom ut i gården sammen med Klinka, husket jeg ordene som Niedlich sa på møtet. Og det er dette jeg mener som er årsaken til at jeg skjøt ham. Jeg innrømmer at det var helt unødvendig av meg å skyte Aalberg, og jeg føler meg derfor straffskyldig og ønsker min dom snarest».

Rettsaken

I rettsaken mot Koeber trakk han sin tilståelse fra mai 1946 og fastholdt sin første forklaring. Han fremhevet at han ble presset av etterforsker Mathisen til å endre forklaring. Han sa at Mathisen hadde tatt han i brystet og holdt han opp mot veggen og sa at nå måtte han fortelle sannheten. Det var mye som talte for at Aalberg ikke ble skutt på stigen. Måten liket falt på og den stillingen det hadde, kunne ikke stemme

med at det var et fall fra stigen. Med andre ord, at det ikke kunne være et fluktforsøk forut for skytingen. Koeber sa også at et sivilt vitne hadde sagt til han at «i England henger man mordere, men hos oss skyter man dem». Koeber sa at Mathisens opp-treden, samt dette siste utsagnet, hadde bragt han helt ut av balanse, og at han derfor skrev under på det som ble frem-lagt for han. Koeber sa også at han var helt nedbrutt på grunn av fengselsoppholdet. Han satt på enecelle uten anledning til å lese bøker. Lyset sto på hele døgnet og han måtte ha håndjern på i luftegården. Dette kunne kalles en slags tortur.

Frostating lagmannsrett dømte 14. oktober 1946 Emil Hugo Friedrich Koeber til døden for forbrytelse mot straffelovens § 233. Forsvarer var H.r. advokat Magne Schjødt og aktor var statsadvokat Harald Sund.

Den 28. oktober 1946 anket Koeber straffeutmålingen. Han mener at retten feilaktig har lagt til grunn at han handlet med overlegg. Han peker også på at retten har lagt til grunn hans forklaring av 7. mai 1946, noe han tilbakekalte i retten. Retten hadde lagt denne forklaringen til grunn for å idømme overlegg, mens retten ikke legger til grunn at drapet ble begått på stigen (som hans forklaring tilsier). «Denne bevisføring for overlatt drap finner jeg urime-lig.»

Høyesterett behandlet saken 12. mars 1947. Høyesterett diskuterer lovanvendelsen. Lagmannsretten har dømt i forhold til straffelovens § 233, mens Høyesterett drøfter om lov av 4. mai 1945 (som ble av-løst av lov av 13. desember 1946) skulle anvendes. Uansett lovanvendelse anser Høyesterett forholdet som en krigsforbrytelse. Høyesterett stadfester enstemmig

lagmannsrettens dom.

Høyesterett skriver samme dag til Kongen at «Høyesterett finner ikke grunn til å tilråde benådning».

Det avholdes Statsråd 21. mars 1947 der det bestemmes at dommen over Emil Koeber skal fullbyrdes. Beskjeden sendes samme dag i telegram til politimesteren I Trondheim. Som et kuriosum, og noe komisk, er telegrammet påklistret et klebe-merke med teksten: «Til arbeid mot tuber-kulosen. Bruk festtelegramblankett.»

Den 22. mars 1947 ble Emil Koeber henrettet ved Kristiansten festning i Trondheim.

Etterord

Da Koeber ble henrettet hadde han kone og to tenåringsbarn hjemme i Tyskland. Han hadde vært fraværende i 7 år, men vi vet ikke om han har hatt anledning til besøk i hjemmet. Vi finner ingen opplysninger knyttet til hans familieforhold, bortsett fra et brev fra politiet til Justisdepartemen-tet der de ber om bistand til å underrette Frau Anna Koeber om at «hennes mann er dømt til døden og at dommen er fullbyr-det. Jordpåkastelse har funnet sted ved den norske fengselsprest».

Det er i ettertid, i ulike dokumentarer, gitt fremstillinger om brutale naziforbry-tere, som etter «arbeidstid» gikk hjem til kone og barn og var en god og kjærlig familiefar. Hvordan denne ideologien (og kanskje også andre fanatiske ideologier) kunne få folk til å oppføre seg så schizo-frent, er ikke godt å forklare. Det er ingen tvil om at Koeber var nazist. Først som medlem av SA, deretter som medlem av NSDAP, der han også hadde lokalt til-litsverv. Vi kjenner ikke til om han var delaktig i krigsforbrytelser når han tjenes-

tegorde i Polen og Russland. Men vi har flere vitneutsagn som beskriver han som en svært brutal og hensynsløs fangevokter. Det er i denne posisjonen han kan tillate seg å skyte ned en uskyldig ungdom, for etter eget utsagn, å tilfredsstille forventningene fra overordnede. Det viste seg også i ettertid at dette ikke fikk dramatiske konsekvenser i det tyske regimet, bortsett fra at han ble flyttet nordover. Kanskje dette ble gjort for å beskytte Koeber?

Vi vet heller ikke hva Koeber tenkte om sin skjebne på hans celle. Men vi vet at han i alle fall, når alt håp var ute, satte seg ned og skrev et brev til familien Jørgensen, og spesielt til Nelly Jørgensen, der han «.....in erster Linie Ihnen Frau Jørgensen mich hiermit für alles zu bedanken. Ich denke da an die schönen Stunden, Ihre lieberolle Fürsorge die ich dort erfahren durfte Überhaupt für die mir und meinen Kameraden gebrachte Aufmerksamkeit nochmals herzlichst zu danken“.

Skjebnen til Ottar Aalberg ble en tragedie. Hans brev, skrevet til en venn, en måned før han ble myrdet, viser at han angret på sin dumhet at han utfordret de tyske okkupantene ved å skulle skaffe seg ulov-

lig bensin. Men forseelsen var liten og han hadde fått løfter om å slippe ut før jul. Vi vet ikke om det var noen personlig uoverensstemmelse mellom Aalberg og Koeber, men ingen dokumenter tilsier dette. På den annen side hadde kanskje Koeber vært med på mishandlingen av Aalberg, og det kunne kanskje ha vært falt noen ord i den anledning. Dessuten vet vi at fangevokter Klinka leverte Aalberg til Koeber med beskjed om at «her har vi karen som har snakket med damene i vaskeriet». Var dette avtalt? Og knyttet forholdet mellom dem til «damene på vaskeriet»? Dette vet vi ikke.

Det man finner i litteraturen om Ottar Aalberg er at han ble henrettet av tyskerne. Dette er ikke rett. Hans forbrytelse var bagatellmessig som ikke betinget dødsstraff, selv ikke i det tyske naziregimet. Han ble myrdet, sannsynligvis som et tilfeldig offer, av en representant fra «herrefolket» som ut fra sin ideologiske blindhet, skulle tilfredsstille det groteske autoritære styret som naziregimet, og likeså andre autoritære ideologier, sto og fortsatt står for.

Kjetil Høvde 2015

Til styret for ul. «De Unges Håp» Spondal

Gjennom soknepresten er eg beden om frå Sivert Ålberg og huslyden hans å bringe fram ein hjartans takk for tiltaket med reisinga av minnestein på Ottar si grav. Vi kjenner oss visse på at laget der har gjort eit gjævt arbeid!

Høyem 28. mai 1947

Vørsamt

Johan Krogstad

(Overleveringen av steinen fant sted 17. mai)

Jørgen E Løvset

Jørgen E. Løvset f. 13/12 1863 ble i daglig tale kalt Jørn Kleivan. Han vokste opp på småbruket Kleivan, som hans far Erik J. Løvset hadde fått i arveskifte fra gården Løvset. Jørgens mor var Dorthea Jonsd. Hanger fra Hangerskerjet. Han var eldst, deretter kom søsteren Helle. Men da det tredje barnet ble født døde både mor og barn. Det ble nok en vanskelig tid, men faren giftet seg på nytt og de fikk en stemor. Så ble faren syk og han døde 54 år gammel. Jørgen var da bare 18 år, så han fikk en strevsom ungdomstid med husdyr og gårdsarbeid uten hjelp av hest.

Han var i militærtjeneste og fortalte senere historier derfra. Fisk og sild var vanlig kost på den tida, så han drev mye fiske, og hadde roturer inn til Trondheim for å selge. Han var også en ivrig jeger og skjøt sjøfugl som også ble solgt i byen. Videre ble det forskjellige jobber rundt om på gårdene og han var ofte å finne i tørkhuset. Om kveldene kom folk for å høre historier fra gamle dager. Han giftet seg i 1894 med Anne Olsdatter Opland. De fikk en datter, Randi, og han var en god far og bestefar.

Ved stiftelsen av ungdomslaget «De Unges Haap» i 1893 var han formann, og tok i mot fanen, som var tegnet av hans gode venn Aksel Høyem. I 1935 ble 17. Mai feiret på Haugum, og da holdt han tale for dagen.

Han var med i kontrollkomiteen i Byneset Sparebank og i likningsnemda. I flere år var han laksoppsynsmann. På den tida drev alle gårdene langs sjøen med laksefiske og det ble mange oppgaver å sende inn. Jørgen ble tidlig interessert i litteratur og historie og skaffet seg bøker av gamle og

nye forfattere. Anders Vorset, som var en dyktig tegner, fikk i oppdrag og tegne et portrett av hans yndlingsforfatter Aleksander Dumas. Det ble et stort bilde som ble rammet inn og hengt opp i stua.

Han skrev ned mange historier om folk og hendelser. En av historiene ble til ei lita bok «Sølvmaasen», som gikk som føljtong i bladet Folketidene. Noen av historiene eller fortellingene ble trykt i «Orkdølafylket», som var et samlingsblad for sagn og saga utgitt av Historielaget for Orkdølafylket.

Lese og skrivelysten beholdt han til det siste. Han døde stille i heimen 1. Mars 1950. Han var ikke en mann som gjorde de store bragder, men han huskes spesielt for sine bidrag til å ta vare på noe av lokalhistorien fra Byneset.

TUR TIL USA

10.-24.september 2015 med Byneset Historielag

Notat fra **Rolf Røstum**

Reiseleder: Frode Hove
Fra historielaget: Torger Onsøyen
Arne Håbjørg

Reiseruta med kommentarer:

10.september

Fra Byneset med Nettbuss der deltakere ble plukka opp på mange steder.

Avreise til Reykavik med Icelandair kl. 15.30

Klokka skulle stilles tilbake 2 timer.

Innsjekking på **Cabin Hotel**. Svært lite rom der vi fikk putta koffertene under sengene slik at det ble plass for oss to. Middag kl. 19.00

11.september

Utflukt. Første stopp var en gammel ullvarefabrikk som hadde overlevd (Ålafoss) Tingvallir var en opplevelse. Her gikk vi gjennom et område med historisk sus.

Lunsj: Bondegård- Efsti- Dalur.

Neste stopp var ved **Geysir**. Nydelig solskinn- og ikke vind slik at vannspruten sto rett opp.

Deretter bar det til **Gulafoss**. Store vannmengder som kom fra Vatnajökulen.

På veg tilbake til hotellet kjørte vi over et landskap som «bare» var 1000 år gammelt.

På kvelden dro vi inn til sentrum hvor vi ble 10 stykker som spiste middag inne i et trangt - og koselig rom.

12.september

Dro fra Cabin hotell 14.00. Gikk oss en tur etter frokost. Avreise til **New York** kl.

17.00. Flytid: 5t 40 min. Klokka skulle settes enda 4t tilbake. Forsinkelse gjorde at vi fikk «middag» servert i plastposer.

Holiday Inn.

13.september

Første møte med amerikansk frokost!

Ikke vanlig at gjester spiser (så mange) på hotellet. Her var det bare å finne seg en plass- gjerne på en barkrakk. Det gikk i mye søtt. Plast- engangs.

Avgang med buss for sight-seeing 9.10.

Først en rundtur i byen. Deretter båttur ut til **Frihetsgudinnen** hvor vi spiste lunsj. Deretter videre med båten til **Ellis Island** der vi så en film om innvandring (inter- vju-innslag med eldre innvandrere).

Ellers besø vi bilder m.m. fra disse tider. Utenfor var det store metallplansjer hvor mange av immigrantenes navn var inngravert.

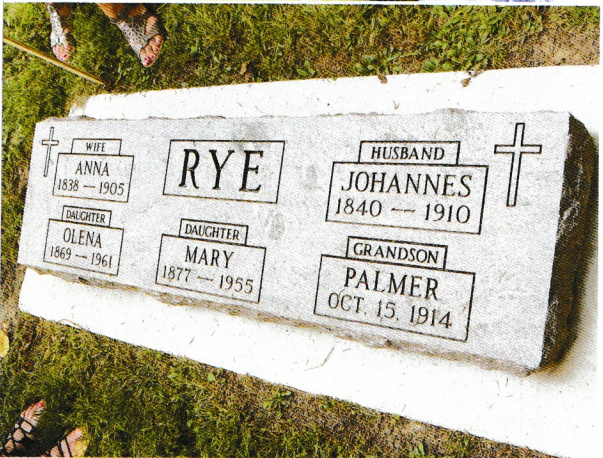
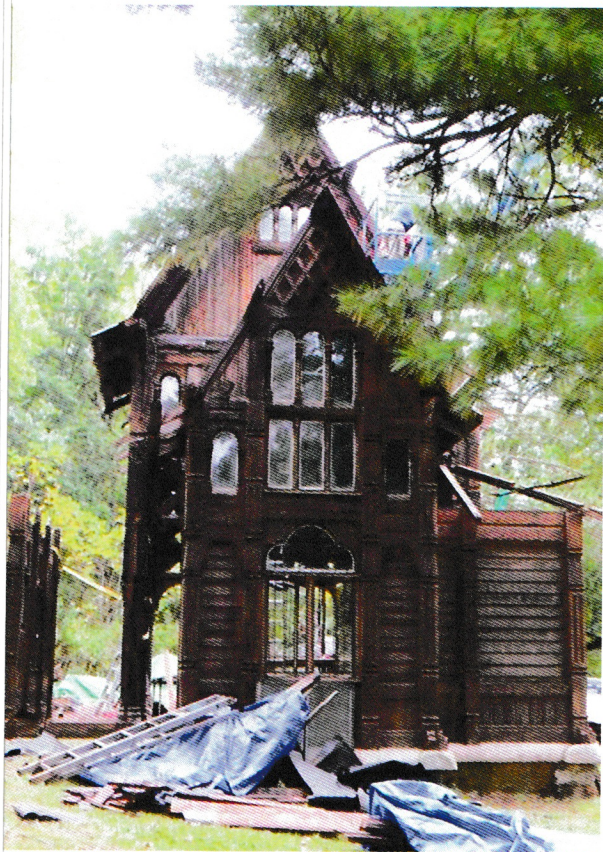
Vi gikk også en tur fra båten og til hotellet: Passerte plassen der Tvillingtårnene hadde stått. Så **Ground Zero**. De som ønska det kunne bli med til Empire State Building på kvelden.

Middag på hotellet: også i dag kunne vi velge mellom laks og biff. Det ble laaaang ventetid for de fleste siden hotellet tydelig IKKE var dimensjonert for så mange på én gang!!

14.september

Avreise til **Minneapolis** fra JFK-flyplassen kl. 7.45. Klokka skulle stilles ytterligere 1 time tilbake.

Etter en stans i kulturhuset der hvor vi så over Mississippi til St.Paul. Så sjekka vi

inn på hotell **Quality Inn & Suites**. De som ønska det kunne ta seg en tur til **Mall of America** (kanskje USAs største kjøpesenter). Ca. 500 butikker med akvarium i kjelleretasjen og stort tivoli i midten.. I parkeringskjelleren gikk det skyttelbusser. Også bybanen hadde sin endestasjon her + busser.

Vi fikk utlevert matkuponger som vi kunne bruke (13 dollar) på restauranten Dennis like ved.

15.september

Frokost med bussavgang kl. 8.30 til **Rushford**. Her hadde Arne H. gjort mye forarbeid/ kontakt på forhånd. Fikk servert lunsj ved **Lefsebakeriet**. Deretter dro vi for å se på et sted der ei norsk kirke var tatt ned og frakta til Hamar. Kjente bynesnavn på gravstøtter.

Overby - Brå- Haug ...

Ytterligere 2 eldre gravsteder ble besøkt i strålende solskinn.

Filmore - Choise - Bratsberg.

Innsjekking på **Rushford Loken**

Inn i 3 dager. Vi besøkte også et museum på stedet der det var en kasjott, en skole og et hus med mye gammelt og interessant.

16.september

Vi spiser frokost på en lokal pub der farmere m.m. kommer om morgenen for å spise frokost. Uvanlig!! Forsetter rundturen. Besøkte kirkegårder. Gedigen lunsj i kirka som lokalbefolkningen hadde ordna! På kvelden ble det cruise på Mississippi.

17. september

Opp tidlig. Avreise kl. 6.45. Fikk frokostpakke med oss fra Lefsebakkeriet. Nå skal vi til **John-Deere**-fabrikken (Waterloo) i nabostaten **Iowa**.

På veg tilbake dro vi innom den «norske» byen **Decorah**. Etter lunsj ble det en kort mulighet til å se seg rundt. Bl.a Vesterheim Museum som hadde flere eldre norskbygde hus. Middagen kunne vi spise på 4 forskjellige steder i Rushford- Frode hadde ordna med kuponger. (Den eneste kvelden da vi fikk regn!)

18. september

Frode hadde kjøpt inn mat som noen damer i reisefølget ordna på overnattingsstedet. Avreise kl. 9.30. Siden vi ikke kunne komme inn i «norskedalen» pga bryllup så ble det en ganske rolig dag. Stopp i **Tomah**. Lunsj. Her ble det satt av så kort tid at flere ikke fikk maten til rett tid slik at flere måtte spise i buss med medbrakt! Nabostaten **Wisconsin**.

Per Winsnes hadde fått kontakt med noen som skulle ta ned og flytte en paviljong fra **Little Norway** til Orkdal. Dermed endte denne dagen ganske annerledes enn planlagt. Vi fikk se ca. 14 person fra Orkdalstrikket som demonterte bygningen. Den hadde vært med i Verdensutstillingen i 1893. Blitt flytta et par ganger før den i 1935 ble satt opp permanent her. Stedet var nå nedlagt og kjøp opp av private. Vedkommende var ikke særlig lysten på å slippe oss inn pga de strenge forsikringsvilkårene i USA. Han var ansvarlig for at vi ikke ble utsatt for slangebitt m.m. Sjekk inn på hotell i **Madison-Country Inn Suites**. 1 overnatting.

19.september

Avgang fra hotellet 10.00. Rundtur i byen med buss. Vi stoppa utenfor **Capitol**-bygningen i Madison. Hovedstad med ca. 230.000. Her var det Farmers marked. Etterpå kjørte vi mot **Eau Claire**. Kjøpte lunsj underveis.

Kl. 17.00 sjekka vi inn på hotellet- **Bayment Inn Suites** der vi fikk 3 overnattinger.

Måtte reise ca. 10 minutter med buss.

20.september

Ble med på gudstjeneste. Deretter besøkte vi stor farm med 2000 melkekyr.

Det var slektninger til Tordis Håbjørg, Arne Håbjørg og Torger Frøseth som drev gården. 27 mexicanere hadde ansvaret for føring og melking. 9 fra familien.

Avreise 15.00. Middag fra 19.00 på China House i nærheten.

21.september

Vi besøkte Amish-kulturen. På mandager er det vaskedag- så mye klesvask. Vi var innom 3 gårder uten strøm. De er svært flinke håndverkere. Opprinnelig av tysk og sveitsisk herkomst. Mennene lar skjegget gro, men ikke barten (pga Hitler).

Vennlige folk som helst ikke vil bli fotografert. Så ung gutt som kjørte redskap for å skjære mais med 2 hester forspent. En annen gård drev med gartneri. På den siste gården var det også en butikk med alskens landhandleri-varer. Butikken var mørklagt, men det var parafinlamper som kunne tennes i mørketida.

Etterpå kjørte vi til et ølbryggeri i byen **Chippewa Falls (Leinenkugel)**. Her ble det omvising og mulighet for å smake på mange ulike typer. Vi fikk armbånd der det kunne krysses av for at vi hadde drukket 5 øl.. Her som ellers på hele tu-

ren opplevde vi **AT ALT ER RENT OG RYDDIG + TILSTREKKELIG MED DO!** Og det siste er absolutt nødvendig med 50 personer som skal innom for toalettbesøk med jevne mellomrom. Middag etter 10 minutters kjøretur til Pizza- Chicken. God mat!

22.september

Avgang til **Duluth** kl. 9.00. På vegen skulle vi stoppe og besøke et indianerreservat. Helt tilfeldig kom det ut en indianer som spurte om vi hadde tid - 10 min. Han ville vise oss noe. Det ble en stor opplevelse. Ved et leirbål begynte han med å snakke/ be på et ukjent språk mens han pekte mot himmelen og deretter ned på bålplassen. Deretter fortalte han om indianernes tro: 4-tallet går igjen. 4 årstider. 4 aldre. Han snakka om The Creator som sto bak alt. Livet går i en sirkel: fødsel og deretter død. Slik er også syklusen i naturen. Når f.eks. snøen kommer og det ikke er mulig å gresse fra bakken, så fins det tre med blad som gir føde. Han snakka om vår materialiserte verden kontra det som er deres kultur.

Ankomst Duluth med påfølgende lunsj i sentrum. Vi var innom **Leiv Eriksonparken**. Kl. 16.30 dro vi bussen opp til et utkikkstårn som var bygd av en nordmann.

Fin utsikt over havna. Befolkningstallet i byen var gått ned til omkring 80.000. Innsjekking på overnatting: **AmericInn**. Her var det både pool og boblebad- som ble benytta av noen av oss. Lite, men koselig hotell. Middagskupon på nabo- huset: Perkins.

23. september

Avreise kl. 8.00. Nå kjørte vi sørover -

ned til Minneapolis. Ca. 3 timers kjøring. Her fikk vi en fin tid hvor sjåføren satte av noen på Mall of America, noen på Walmart (tilsvarer vel Domus i Norge). Bussen returnerte tilbake til Mall of America hvor alle fikk litt tid til å handle. Kl. 16.30 måte alle ha kommet seg ut av dette gigantiske bygget. Så bar det rett tilbake til flyplassen.

Vi hadde god tid - og det ble en rolig innsjekking (og ettermiddag) før flyet dro kl. 19.30.

Mellomlanding på Reykavik. Klokka skulle stilles 5 timer framover.

24.september

Avreise fra Reykavik - 6.25 lokal tid. Unerveis skulle klokka stilles ytterligere 2 timer framover. Mellomlanding i Bergen (Flesland) der vi bare satt i setene.

Avstigning og ombordstigning. Bla. var det et reisefølge fra Bergen som skulle dra til New York via Værnes og Reykavik. Ankomst **Værnes** 14.05- lokal tid. Etter en kort tid fikk vi bagasjen, så ble det kjøring mot Trondheim og avstigning i motsatt rekkefølge som da vi starta med Nettbuss v/ Jan Kåre Hove.

Jordfunn på Byneset

I jorda kan det skjule seg mange ting som man har mistet eller kastet gjennom tidene. På Byneset er det funnet mange ting, bl.a. mye flintredskaper, økser, spinnehjul og andre redskaper av både stein og jern.

Fakre hestefigurer på skåpansettene overrøide. Foto Per E. Knudsen, NTNU Helse-akademiet

Noen av de mest interessante funn på Byneset er flere boller og fat i tre. Dette ble funnet på Golåsmyra ved Høstad for ca. hundre år siden, og disse er datert til å være over 2500 år gamle. Den største trebollen er over 40 cm i diameter. Bollene var helt intakte da de ble funnet, men de ble liggende i sola en tid og de begynte å tørke og dermed sprakk de og ble også svært deformert.

I tillegg til bollene og fatene ble det også funnet en meget spesiell trekrakk. Denne har vakre hestefigurer og er nærmere omtalt i Spor nr. 1 2006 utgitt av Vitenskapsmuseet. (foto)

Jordfunn med metall søkerutstyr

Med moderne metalldetektorer har man nå begynt å undersøke om man kan finne metallgjenstander i jorda. Med slikt utstyr kan man gå systematisk til verks og man kan finne metallgjenstander i opp til 10-15 cm dybde. Metalldetektorene kjenner vi først og fremst i forbindelse med leting etter miner og andre sprenglegemer i jorda. Utstyret er nå utviklet til å ha blitt mer følsomt, slik at man kan finne meget små gjenstander, bl. a. små mynter.

Høsten 2012 kom Roy Søreng til meg for å høre om han kunne få lov til å bruke metalldetektor for å prøve å finne eventuelle gjenstander av metall i jorda, bl.a. mynter og andre ting som folk har mistet. Jeg mente at det kunne ikke være mye å finne på min eiendom, da vi aldri har funnet noe før. Roy mente imidlertid at det ville være rart om han ikke skulle finne ett eller annet. Etter en stund kom også en kollega av Roy Søreng, Roy Skogvold, og de gikk i gang med å undersøke om det var noe å finne.

Min eiendom ligger rett nedenfor kirka på Byneset og den heter til og med Kirkli. Eiendommen er på ca. 20 daa jord.

Da kirka på Byneset ble bygget for rundt 800 år siden, var den også kirke for bygdene omkring fjorden, bl.a. Børsa, Buvika og Geitastrand.

Folket kom da med båt og la til i fjæra på Steinshylla som stedet heter. Fra sjøen og opp til kirka ble det anlagt en gangsti. Stien ligger i dag mellom min eiendom og eiendommen til Ole Stene i Nistu.

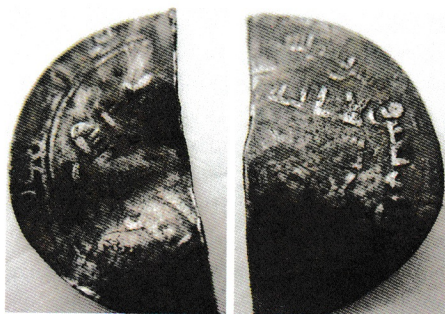
Når stien kom opp til kirka tok den en sving mot vest og gikk rundt kirkegården og endte på veien inn til kirka.

Kirkestien gikk i skillet mellom pløyd og upløyd åker på bildet.

På Kirkestien har det vandret hundrevis, eller tusenvis av mennesker opp gjennom tidene, og man skal ikke se bort fra at de har mistet ett eller annet. De to metallø-

kerne begynte å lete langs kirkestien, men der var det ikke mye å finne. En av årsakene kan være at det i to omganger er gravd og lagt ned kloakkrør fra kirka og ned til sjøen. Siste gang det ble gravd brukte de store maskiner og jorda ble mye endevendt. På forsommeren i 2014 fant imidlertid Roy Skogvold en veldig gammel mynt helt inntil stien.

Mynten var en såkalt Abbasid dirhem fra ca. 890-900.

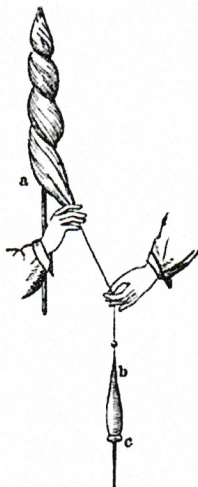

Denne mynten har ligget skjult i en leirklump og det ville ikke være mulig å finne en slik mynt uten bruk av metallsjøkerutstyr. Alle mynter og små metallgjenstander er omkranset av leire, og dermed blir de også godt bevart.

Av andre funn som kan nevnes som disse to metallsøkerne har funnet er mange mynter fra 16, 17 og 1800 tallet.

Et av de beste funnene på Steinshylla er et flott dekorert spinnehjul som er dateret til middelalderen, og det er funnet ett som ikke er dekorert. For den som ikke vet hva et spinnehjul er, så brukes det til en håndtein for å spinne tråd. Dette er en forløper for rokken. Bokstav C viser spinnehjulet.

Spinning av tråd med håndtein: Fiber materialet samles omkring en kjepp (rokk; a). Noen fibertråder festes til håndteinen (en

pinne med spinnehjul; b-c). Når håndteinen henger som et lodd og snurres med fingrene, strekkes fibrene og tvinnes til en trådlengde som deretter vikles opp på teinen. Teknikken krever trening for jevn tråd.

Det er også funnet mange mynter helt tilbake til vikingtid. Mynten på bildet nedenfor er funnet på Hangran av Roy Søreng. På Steinshylla er det funnet mange knapper fra 1600-1900 tallet. Videre er funnet et blysegl for plombering og signetringsstempel med håndtak. Del av en krittpipe fra ca. 16-1800 tallet, del av sølvskje fra 1800 og masse forskjellige knapper.

Noe man finner store mengder av er muskettkuler. Man kan lure på hva dette er og hvorfor man finner så mange. Opprinnelsen av muskett er ukjent, men musketter er nevnt fra 1500-tallet, og var i bruk fram til de ble erstattet av rifler på midten av 1800-tallet. De finnes med luntelås, hjullås og flintlås. Fra 1807 ble det produsert musketter som brukte perkusjonslås, noe som gav sikrere resultater enn flintlås, og fungerte i regnvær uten spesielle tiltak. De ble ladet med papirpatroner som inneholdt kruttladung og rundkule. Kaliberet vari-

erte normalt mellom .50 og .75 tommer, dvs. 12,7 mm til 19,05 mm. Musketter har vært i bruk i nærmere 300 år, både i krig og til jakt.

Musketten ble brukt under Napoleonskrigene og var langt fra et presisjonsvåpen – i hvert fall slik den ble brukt i kamp. Soldatene kjempet på geledd eller linjer, og muskettene ble avfyrt samlet mot fienden på kort hold. Gjennom streng eksersis kunne en erfaren soldat avfyre fire skudd i

minuttet mens mer uerfarne oppnådde tre skudd i minuttet.

Det kan være mulig at det ble brukt muskett ved Byneset kirke under salutt, men de fleste kuler man finner er nok brukt i forbindelse med jakt.

www.svartkrutt.net

Flintlåsmusketter.
Kulene er store og støpt av bly.

Navnet *muskett* kommer fra det franske ordet for en hannspurvehawk, *mousquette*. (mer informasjon er å finne på internett – feks. svartkrutt.net)

Roy Søreng har også gått med detektor på Hangran og der har han funnet bl. a. en Celt, det er en øks i bronse og videre har han funnet et smykke formet som en hest i gull. Det er foreløpig datert til eldre germansk jernalder (0-400).

Metallsøkerne har bestemte regler og retningslinjer for bruk av metalldetektor, og alle gjenstander som er eldre enn 1537, samt mynter eldre enn 1650 er innleveringspliktig og blir i første omgang levert Sør-Trøndelag fylkeskommune, men gjenstandene blir trygt oppbevart på NTNU Vitenskapsmuseet.

Jon Stene og Roy Søreng.
Oktober 2015

Gamle håndarbeidsteknikker

Hekling

Grytekluter fra bestemors kjøkken

Hekling er en håndarbeidsteknikk der man lager stoff ved hjelp av garn og en heklenål. På engelsk heter hekling «crochet», og det stammer fra det franske «croc» som betyr hake eller krok. Et gammelt skotsk navn på hekling er gjeterstrikk.

Hekling er en av de mest fleksible og bærbare formene for håndarbeid, man trenger bare en heklenål og litt garn. Teknikken kan benyttes til klesplagg, duker, vesker og mye annet. Stoffet man lager er fast og ikke elastisk som ved strikking.

Som alle håndarbeidsteknikker, er heklingens opprinnelse nokså dunkel. Det er gjort flere arkeologiske funn når det gjelder annet håndarbeid f.eks strikkede, vevde og sydde tekstiler, men heklede funn glimrer med sitt fravær.

I historien finnes det bare noen få eksempler på tidlig hekling. Disse er funnet rundt om i hele verden fra Kina til Afrika, Tyrkia, USA og Sør Amerika. De fleste av disse tidlige heklearbeidene er heklet tett med kraftig garn for å få et sterkt materiale som ofte ble formet til luer og hatter. Tett hekling med ullgarn ble også brukt til å lage varme, vindtette kapper og tepper.

I Italia utviklet nonner i siste halvdel av 1800-tallet hekling med svært tynne stålnåler og tråd av bomull eller lin for å lage tynne blondeliknende arbeider som ble brukt på kirketekstiler. Denne teknikken spredte seg over Europa, og på 1900-tallet

var heklede blonder mye brukt i både hele plagg og som krager og ermemensjetter, og også interiør som for eksempel duker.

Heklede irske kniplinger

Tidlig på 1800-tallet ble hekling populært i Europa og det ble utgitt mange bøker med hekleoppskrifter. I oppskriftene brukte man lintråd eller bomullstråd til blonder, og ullgarn til klær.

Den tidlige industrialiseringen menes å ha hatt betydning for hekleutviklingen. Maskinspunnet bomullstråd ble allmenn tilgjengelig og billig i både Europa og Nord-Amerika. Under den irske hungersnøden på midten av 1800-tallet lærte nonner lokale kvinner og barn å hekle; både blonder, klær og tepper. Produktene var flotte og ble solgt i store deler av Europa og Amerika. Det var helst middelklassen som kjøpte.

De som hadde råd til "ekte" blonde som var laget av eldre og mer kostbare metoder, så på de heklede som en billig kopi. Dette inntrykket ble delvis dempet av Dronning Victoria som kjøpte irsk laget hekleblonde og til og med lærte å hekle selv.

Heklekrokene varierte fra bøyde nåler som var festet i et korkhåndtak, til kostbart laget i sølv, messing, stål, elfenben og beinkroker som var satt inn i en rekke forskjellige typer håndtak. Noen håndtak var til og med upraktisk laget for hekling, og egnet seg best til å vise frem en dames hender!

Etter andre verdenskrig, fra slutten av 40-tallet til tidlig 60-tallet var det fornyet interesse for husflid. Gamle oppskrifter ble oppdatert og det ble laget mange nye som ble tilgjengelige i garnbutikker og trykket i dameblader med fantasifull hekledesign for hekleduker, grytekluter og andre ting for hjemmet. I disse mønstrene ble det brukt tykkere garn enn i tidligere mønster og utvalget av spreke farger ble større.

Håndverket forble en husmorkunst til slutten av 1960 og tidlig 1970-tallet. På den tiden var oldemorsrutene populære og de lyse fargene ble igjen innlemmet blant de mer skarpe fargene. De kjente dorullduk-

kene hadde også sin glanstid. Populariteten innen hekling gjennomgikk etter dette en kraftig nedgang, men er på vei opp igjen i dag.

Gryteklutene i bestemors kjøkken har de fleste både beundret og brukt. Gjennom hele 1900-tallet var grytekluten en bruksgjenstand og et viktig redskap på kjøkkenet, men utviklet seg samtidig til å bli noe langt mer. Den beskjedne lappen levde etter hvert sitt eget liv slik at den i noen tilfeller ble helt ubrukelig til det opprinnelige formålet.

Oppfinnsomheten var stor og i trange tider var folk flinke til å utnytte ressursene. Etter bombingene av Finnmark måtte alt utnyttes og man finner eksempler på grytekluter laget av snipper av vevde ullpledd, lakenrester lagt på hverandre og sydd sammen, tynne filler strikket/heklet til en lapp. Den tynne hvite tråden som ble brukt til å sy igjen melsekkene ble også brukt.

I etterkrigstiden var det viktig å lære å lage nyttige bruksgjenstander i skolen. Guttene fikk opplæring i sløyd og jentene i håndarbeid. Prøvegryteklutene var et "kinderegg" for å lære ulike teknikker, både innen hekling og brodering.

Kvinner over hele landet heklet grytekluter i alle regnbuens farger og i mange fasoner. En stor andel av disse heklearbeidene var aldri ment å være bruksgjenstander men kun til pynt. Små lekre dekorasjoner til kjøkkenet ble skapt for en billig penge. Ofte hadde man litt restegarn liggende, og det var ikke så nøye med om man brukte ulike typer garn. En annen grunn til at hekling av grytekluter ble populært var at selv

for en travel husmor kunne det være mulig å lage et par nye grytekluter uten at det gikk ut over daglig arbeid i heimen.

Bruk av dukkeansikter med kyse og blondkanter i grytekluter oppsto rundt 1920, men den virkelig store produksjonen var i tiden etter 2. verdenskrig og helt frem mot 1980-tallet. I 1947 startet Brødrene Ruuds dukkefabrikk (Svane) opp med produksjon av dukkeansikter. I 1958 solgte firmaet modellene og støpeformene til Brødrene Heggheims dukkefabrikk. Et år ble det produsert 500.000 dukkeansikter som ble sendt til markeder i hele Norden og Tyskland.

Dukkeansiktene som ble produsert av Ruud og Heggheim var hele perioden laget av celluloid. Dukkens øyne, røde trutmann og lubne eplekinn ble malt for hånd. Øynene kikket alltid skrått opp mot venstre, noen mener at det var for å kunne se sin mamma, hvis dukken lå og koste seg på hennes venstre arm. Håret var pålimt og kunne være lyst eller mørkt, langt eller kort, glatt eller krøllet og til og med flettet.

Andre populære pyntegrytekluter var formet som kjoler, korer, mamelukker, fløtemugger, viftefasong, eller var 3-dimensjonale i stjerneform. Noen var pyntet med

Et knippe grytekluter fra Byneset. Noen bærer preg av å ha vært i bruk, mens andre tydelig bare har vært til pynt. Gryteklutene kommer fra kjøkkenet til Astrid Rosvold, Steinshylla og fra kjøkkenet til Margit Haugrønning (min farmor).

3-dimensjonale roser i forskjellige utforminger, noen var heklet i blondemønster, og noen var laget av bestemorsruter.

Bruksgryteklutene til bestemor er for lengst slitt ut og kanskje erstattet med moderne grytekluter i silikon og andre moderne materialer. Pyntegryteklutene har vi kanskje fortsatt, men dessverre ligger de fleste i en skuff eller på en kistebunn der ingen ser dem. Noen dukker opp på loppe-merkeder og blir kjøpt av en ny generasjon som gjerne er samlere eller som ønsker et nostalgisk preg på kjøkkenet sitt.

Gryteklutkak

Det har vært arrangert utstilling med pyntegrytekluter og noen har rammet dem inn og hengt dem på veggen til beundring og

glede for alle som ser dem. Andre løsninger for å la pyntegryteklutene komme til heder og verdighet igjen på kjøkkenet er å feste dem bak en glassplate mellom over- og underskap eller la gryteklutene dekke en hel vegg. Det er vel egentlig bare å slippe løs kreativiteten.

Grytekluten er en del av vår kulturarv.

Som et kulturminne bør den løftes frem og gis den heder og verdighet den fortjener.

Sissel Haugrønning
Oktober 2015

Kilder:

<https://no.wikipedia.org/wiki/Hekling,> "

Thea Rønningen: Grytekluten – et kulturminne fra bestemors kjøkken

<http://www.hekleguri.com/37114644>

<http://www.klikk.no/bolig/levlandlig/article899163.ece>

<http://blogg.aftenbladet.no/>

handarbeiden/2014/08/10/heng-gryteklutene-pa-veggen/#.ViuU4FPouUK

Erindringsglimt fra Flak under krigen

Av Eldbjørg Berg Klemetsaune

Jeg har forsøkt å samle opplysninger om diverse hendelser på Flak i tiden 1939-1945. Det har blitt til små erindringsglimt og anekdoter.

La oss først gå litt tilbake i tida og se på noe av det som hende før krigen, som for eksempel den mystiske svensken som bodde i grannelaget sommeren 1939. Han var stadig på farten og tråkkende på sin sykkel i retning Trondheim. Ifølge vertinna kunne det se ut som om han hadde krabbet på sine knær.– Han var ikke alltid så ren ved hjemkomsten. En dag kom han og besøkte oss som holdt på å hesje. Det var gårdskaren han henvendte seg til. Han ble utspurt om mangt og mye, bl.a. om forholdene i Norge mht gårdsdrift og matproduksjon. Samtalen varte ikke så lenge fordi det var travelt i slåttonna. Vi lurte litt på om utspøreren var tysk spion.

Det er visse ting som tyder på at også svært unge var engasjert i NS før krigen. En kamerat av min bror delte ut NS-merker, som han hadde fått fra et kontor i Hamburg, til jevnaldrende lenge før krigen startet. Min bror var da 15 – 16 år.

En dag observerte vi en lastebåt som lå høyt på vannet - på fart ut fra Trondheim. Med kikkert kunne vi se at de ankra opp i Steinsvik på Stadsbygd. Ut vrimlet det en hel del svartkledde ungdommer (Hitlerjuggend) som oppholdt seg der noen timer. Vi kunne ikke følge med på hva de foretok seg der borte.

Vinteren 1939, den 16. desember ble infanteriregiment nr. 12 innkalt til over-

våking av eventuelle nøytralitetsbrudd på kysten, samt passe på at grensa mellom Sovjetunionen og Norge ikke ble overtrådt. Soldatene skulle møte i Trondheim 5. januar 1940 kl.09.00. Sammen med karene var også en del hester «innkalt».

Min bror var i stallen og matet Svarten flere ganger natten før den skulle av sted. Min far pusset og smurte seletøyet før hesten ble levert.

De fleste hestene kom tilbake vinteren 40/41, mer eller mindre redusert. Hesten til Lava Flak var litt av et prakteksemplar av en rød vallak. Den kom aldri tilbake. Det var Nitter Hauge som organiserte hjemkomsten av hestene, og min far var med til Trondheim og tok imot.

Selv om det sto svært dårlig til med forsvaret, var det faktisk før krigen ordnet med en evakueringsplan av Trondheim. Pastor Pharo, som tjenestegjorde i Vår Frue kirke, var med sin familie plassert i kårstua på gården hos oss. Likedan to enslige damer fra byen, fru Hals og Oline Indergård. De var plassert i hovedlåna.

Så kom 9. april 1940. Det kom en strøm av trondhjennere ut til Flak. Det kom busslast på busslast, og hestekjøretøyer brakte folk og eiendeler til diverse bestemmelsessteder. Folk som kom fra byen fortalte at gatene var fulle av marsjerende tyske soldater, og på havna lå det tyske krigsskip.

Den dagen var det skremmende for lillesøster, som var 7 år, å gå alene den fire kilometer lange veien hjem fra skolen. Med tyske krigsfly flyvende lavt over ho-

det. Skoleveien kjentes uendelig lang. Det gikk sakte fremover, skritt for skritt, det monnet så lite. Omsider var hun hjemme. Vi måtte følge henne på skoleveien resten av skoleåret. De påfølgende år hadde hun følge av medelever. Skolen var i gang under hele krigen.

Etter noen dager fant pastor Pharo ut at det ikke var trygt nok på Flak, så han flyttet til Megård, en gård lenger inne på Byneset.

I skumringen kvelden 10. april gikk et tysk krigsfartøy uten lys langs land. Det svingte ut mot Røddberget. Senere hørte vi en voldsom skyting uti fjorden, og vi kunne skimte flammehavet fra fjordgapet.

En kveld i begynnelsen av juni 1940, noen av oss hadde allerede gått til sengs, ble vi vekket av hestetramp. Et utall hester og soldater var i anmarsj, og folketallet på Flak var plutselig mangedoblet. Det var store, flotte hester som trakk kanoner, men det ble bare plassert en på Flak, i Rønningen. Senere ble den flyttet ned til Rånaustet. En del ungdommer, som nettopp hadde kommet fra Flak restaurant, sto på Korsen og bivånet det hele. En tysker – en oppasser – svært så omfangsrik med diverse remedier (kanskje granater) rundt sidene, ble av en tilskuere betegnet som ei klukkhone. Og tenk, en av disse tyske doktorene undret på om min bror, som den gang var 17 år, kunne lese og skrive. Han hadde ikke høye tanker om skolegangen i Norge.

En kikkert ble plassert et stykke ovenfor sommerfjøset vårt, som lå like ovenfor Råa. Sambandsstasjon var det øverst opp i Rønningen. En dag var det en som skulle ta en titt i kikkerten, men hva var vel det strategiske punkt? Jo, to unge jenter som satt og melket kyrne. Det var soldater over det hele. De lå og sov med geværet ved

sidene av seg. Vi ble skremt av alt oppstyret den natta. Derfor reiste familien Guldahl, som bodde i kårstua, inn til Snille. Det samme gjorde også noen fra vår familie. Familien Guldahl ble boende på Snille til tyskerne trakk seg bort fra Flak, mens vi andre vendte hjem igjen.

Så var det den unge mannen som fikk noen ukers ufrivillig opphold på Vollan på grunn av at han tømte innholdet av sin nattpotte i hodet på skrålende tyskere. De hadde festa og bråka hele natta i husvogna si, som var plassert like under vinduet hans. Jammen kan en forstå hans reaksjon. Søsteren hans ertet tyskerne på en annen måte. Fra et billedblad hvor det var et helsides bilde av Hitler, rev hun Der Führer i to rett foran nesen på noen tyskere. Hun slapp å sone sin forbrytelse.

Etter noen uker trakk «herrefolket» seg bort. Manøveren, eller hva det måtte være, var tydeligvis over for denne gang.

En kveld var det luftkamp over Flak. Et engelsk fly fløy lavt langs fjorden. Over fløy det flere tyske jagerfly som gjorde sitt beste for å få has på det. Det var mye skyting, og det røyk fra åkeren like nedenfor husene. Det veltet også røyk ut av flyet da det passerte Flak. Ved Faldet stupte det i sjøen. Et annet fly styrtet i sjøen hvor det er flere hundre meter dypt. Det ble observert fra Flak restaurant. Mens det meste sto på, måtte vi yngste gå i kjelleren hvor det var plassert sandsekker foran vinduet. Vi fikk ikke lov til å stå på trappa og iakta kampen.

Arnt Frøseth stilte opp og berget de to engelske flygerne, som deretter ble kjørt til sykehuset av Oliver Strand. Senere fikk de hjelp til å komme seg over til Sverige.

Under luftkampen gikk det ei vindusrute i ei hytte. En måtte på Samvirkelaget

for å skaffe ei ny. Der ble det spurt: «hvor mange tomma?» «Ja, det ble bomba». Svekket hørsel etter bråket?

En kveld min bror gikk hjem fra en opptreden i Vonheim, gikk han sammen med et par som syntes musikkorpsset ikke fulgte særlig med i tiden. Var det ikke på tide at de lærte seg noen nazimarsjer, som for eksempel «Tramp i gata».

Herr Nilsen som bodde i kårstua vintren 1940/41, og som arbeidet i steinbruddet i Trollaveien, var en svært så nysgjerrig kar. Alltid når min bror og jeg var på farten, kom han ut og ville vite hvor vi skulle og hva vi skulle gjøre der. Min bror antok at han var en nazispion.

En kveld klarte Arne Haug Rønning å berge ei ung jøde jente ut fra Trondheim. På spark passerte han alle de tyske vaktene i Trollaveien, kjørte forbi Flak i stummende mørke, og nådde til slutt huset sitt på Hangersletta. Der hadde han panelt av et lite rom hvor han gjemte henne helt til krigen var slutt.

Nabokona, Lava Flak, var utsatt for et heller ublidt møte med strenge, bryske tyskere. En dag hadde hun rundvask i huset. Hun hadde akkurat vasket utetrappa da det kom noen tyske soldater. Det var den 6. oktober 1942, og unntakstilstanden hadde nettopp begynt. Tyskerne forlangte å få dra inn halm og plassere soldater på stuegolvet. Hun nektet plent å ta imot gjester og vridde om nøkkelen i døra. Det var stor fare for arrestasjon. Tyskerne dro straks til lensmannen, som heldigvis hadde besøk av Knut O. Rye. Han snakket feilfritt tysk og reddet nok Lava og den nyvaska stua hennes fra svette og snorkende tyske soldater. Som Knut O. Rye skrønte til tyskerne: «Hold dere langt unna henne. Hun her helt gal og kan være direkte farlig».

7. oktober ble 10 gisler henrettet i Trondheim.

På den samme gården to år senere ville tyskerne plassere en hest i stallen. Gårdbrukeren nektet selvsagt, men det hjalp ikke og han måtte bare gi seg. I den tida hesten og hestepasseren var plassert der, var det svært lite melk i en av kyrne om morgenen.

En dag min tante og jeg skulle høste løk og gulrøtter i åkeren, begynte det plutselig å hvine rundt ørene våre. Det var tyskerne som skjøt på Storskjæret, (en del av fjerjehavna i dag) og prosjektilene sang rundt oss. Min bror høstet neper og hadde hesten med, men det var den som først kom seg av sted og i sikkerhet. Innhøstingen ble kort den dagen.

Et år var det tvangsinnlevering av ulltepper. Vi måtte levere et dobbelt et. Folk gjemte bort dyner m.m. som ikke var i bruk, da en var redd for at innlevering av disse ble det neste. Likedan ble sølvtøy gjemt bort, da det gikk rykter om at en ble nødt til å levere bestikken også.

En varm ettermiddag i juli 1943, ble noen bensintanker ved Høvringsen antent. Vi så røyken og flammehavet, og som vanlig når det var flyalarm, hørte vi skyting fra Gråkallen.

På etterjulsvinteren i 1944 ble det plassert tyskere i kårstua. Det var en hel del av dem. De var liksom over alt, og de ble boende til krigens slutt. Men først kom «Apa». Han ble kalt så på Flak-folkemunne. I en sidevogn på en motorsykkel satt han, og han hadde briller på nesene. Han kom stadig tilbake – motorsykkelen svingte kvikt på tunet – så lortspruten sto. Ut steg «Apa» i sine blanke, svarte lærstøvler. En dag så jeg to offiserer som sto og telte vinduene i hovedlåna. Du verden så redd

jeg var for at de skulle plassere noen der også. Heldigvis, ble det bare med tellinga.

Nedi Flakhaugen ble det plassert en stor lyskaster. Aggregatet sto i garasjen på gården. Det ble også bygd en bunker, ei brakke og enda et hus. De hadde også et lytteapparat.

På Trøhaugen sto det alltid en soldat med maskingevær. Der var det også plassert et lytteapparat og en lyskaster. Jeg kan ikke begripe hvorfor de absolutt skulle ødelegge den fine varden som sto der. Før var den en fast samlingsplass hver eneste pinseaften.

En lørdagsnatt på etterjulsvinteren i 1944, min forlovede Rikard og jeg hadde nettopp kommet hjem fra fest, og vi satt på kjøkkenet og pratet da vi fikk uventet besøk. Naziordføreren med kone - og et par til - hadde fått motorstopp på vei hjem fra Trondheim. De kom for å tinge overnatting for de to konene. Mennene gikk i sine sko og kalosjer, kappe og hatt vel to mil til sine hjem. En fikk håpe at festen i Trondheim var så givende at det oppveide for den ufrivillige spaserturen i vinternatta.

RINNAN PÅ BESØK

En fin sommerdag i 1944 kom en elegant bensinbil kjørende inn på gården. Vi visste at det enten måtte være en sivilkledd tysker eller en stornazist. Mannen var ganske finkledd, liten og spinkel og med mørke øyne og mørkt hår. Han ville låne telefonen. Vi visste ikke da at det var Henry Oliver Rinnan. Det fikk vi først vite senere. Og hva han sto for, fikk vi først vite etter krigen. Rinnan betalte for iltefonen og kjørte med sin blondine ned til sjøen. Han hadde vært på samme plass tidligere, og en dame fra Trondheim gjenkjente ham som Rinnan.

En høstkveld i 1944, da tyskerne tåkela hele Trondheim, dalte fallskjerner med lysbomber som lyste opp hele Flak og nærliggende områder. Det var en del som fant seg en fallskjerm den natta og lurte seg forbi tyskerne med sitt «bytte».

Tyskerne festa en del. Under en storfest var det kontroll fra Trondheim der det viste seg at noen hadde forlatt sine vaktposter. Det ble en del utskiftning av mannskap etter dette. En av disse kom i klammeri med gårdskaren. En eldre tysker, som hadde bodd på gården lenge, klarte å megle. Likedan var det vel ikke så greit for de unge jentene, som var med på festen, da de ble kastet ut. De karret seg hjemover – mer eller mindre skamfull.

Like før krigens slutt kom meget unge gutter fra Tyskland. Selv om det i ødeleggelsens målestokk under krigen, nesten ikke er til å nevne, at de med stor energi og pågangsmot tok til å ødelegge lønnealleen som førte frem til gårdstunet. Store grener ble saget ned – så trærne så heller miserable ut – og ingenting hjalp det for Stor-Tyskland.

Så kom mai 1945. Den 4. mai hadde tyskerne kapituert i Danmark, og 7. mai om ettermiddagen fikk vi greie på at Norge endelig var fri fra åket. Flaggene ble heist og småflaggene kom ut i alle vinduer. Ytre Byneset hornmusikkorps fikk ei travel tid. De for omkring og spilte. Skyssen var en generatorrevet lastebil. De satt på en las-teplan og var et kjærkomment innslag i fredsfeiringen.

Ved treskinga om høsten fulgte det med en kontrollør. Det måtte ikke lures unna en eneste sekk korn. Men noen visste råd. Min far laga et dertil egnet redskap for å banke ut kornet for hånd. Dette gjorde min bror og gårdskaren i all hemmelighet

før treskeverket kom til gårds. Så hadde en litt ekstra til privat forbruk.

Noen år etter krigen, var kornbanke-redskapet plassert utenfor døra til verkstedstua, en dag da kontrolløren passerte. Han lurte selvsagt på hva det var for noe. Han likte seg heller dårlig da det ble fortalt hva det hadde vært brukt til.

Det var en gris for mye på gården. Hvert år før husdyrtellingen tok til, måtte den «ulovlige» grisen gjemmes bort i kjelleren under låven. Det var mange som likte å få en ekstra bit av grisen til jul.

Elgen trivdes og formerte seg stort de fem åra krigen varte, og så tam som den var. En kveld i måneskinnet måtte vi ut og berge det som berges kunne av hodekålen. Det hjalp lite å forsøke og jage elgen vekk. Den kom lynraskt tilbake og rakk å ta top-

pen av hver eneste kål før vi fikk avlinga i hus. Jeg tipper jegerne hadde et kronår høsten 1945.

Doktoren, den samme høye, elegante, bråkjekke, som lurte på om min bror var analfabet, gjestet Flak noen år etter krigen. På 70-tallet kjørte han seg fast på gammel-veien ned til campingplassen. Min bror gjenkjente ham, men noe snakk dem i mellom var det ikke.

Skaden tyskerne hadde påført gården og beiteområdene, ble taksert til kr. 100,00. Det skulle dekke oppussing av kårstua og fjerning av haugevis av pigg-tråd i Trøhaugen. Piggtrådfjerningen har tatt tusenvis av arbeidstimer, og jeg er ikke helt sikker på om alt er fjernet ennå. Men dette er vel bagateller, for Norge har hatt fred i over 50 år.

Tuntre

Epletreet på Bergsaunet

Trøndelags største og eldste epletre

Treet ble plantet av Berit Larsdatter Berg i 1849. Det ble plantet to frø, så det er mulig at det egentlig er et tvillingtre da det har to stammer. Treet er omtrent 10m bredt og omtrent like høyt. Frukt bærer det hvert år, men å si at det er søte epler ville være en overdrivelse. Det har nå stått som tuntre i 166 år og det ser ut som det trives godt med det.

For 100 år siden

Dagbok for Johannes Utness på Dragjen søndre - forts. fra 1914

Direkte avskrift fra håndskrevet dagbok funnet på loftet i gammelstu i Dragjen høsten 2013. Johannes begynte å skrive i dagboken i august 1914. Hans søster Randi fortsatte skrivingen etter at han ble syk og døde. Johannes er født i 1889 og døde i 1949. Han drev landhandel i Dragjen søndre. Se mere om familien og gårdens historie i Byneset bygdebok bind 1 side 203-205. Avskrift fra dagboken er utført ordrett av Knut Olav Aasegg, med tillatelse fra Johannes sin brordatter Ingeborg Utness.

Mule mandag den 18de januar 1915.

Et koldt veir har vi nu hat i ca 3 tre uker; alt siden vi fik jul. Kulden har variert mellem 7 syv og 15 grader Celsius. Kold østenvind hver eneste dag. Folk har mange steder blit vaslaus - saaledes har vi nu kjørt vand fra Meiriet i 14 dager nu. Vi ved ikke hvor længe vi for ha vand der heller. Idag har de begynt med isen i Meiriet, her isen er adskillig tykk ca 17 tommer tror jeg. Johanna Utness døde søndags morgen den 10de januar kl 6 morgen. Hun var 74 aar gammel. Hun blev syk nytaarsdag og sygdommen var lungebetændelse. Hun var da syk i vel otte dager. Hendes begravelse var lørdag den 16de. Begravelsen var paa pladsen - ikke mange folk der. Klokker Oluf Høyem takket ut liket og Aunan og Tomter ved graven. Jonetta var ogsaa ut-over. Hun reiste igaar aftes med "Gulos".

Onsdag den 9de 3die 1915.

Det er nu lenge siden jeg skrev i Dagboken og maa nu rigtig ta mig sammen og bli litt flittigere. En kald øst og søndenvind

har vi hatt hele tiden siden sidst jeg skrev. Som følge derav en hel del med syke folk rundt om. Her hos os har vi vært syke alle sammen, men vi maa si vi er heldige da vi har sluppet doktor - sykdommen har vært streng forkølelse.

Karen Nedermule er syk nu, hun har ligget en 14 dagers tid - hun har hat doktor Bryhni 2 gang. Karen Viklætt er ogsaa syk, hun har ogsaa hatt doktor 2 gange tror jeg - første gang var hun hos Bryni og sidste gang hadde hun doktor Berge.

Sivert Løkken, søn til John Løkken er syk, han har vært sykelig i det sidste, doktoren har de hatt et par gange. Mor har vært hos ham idag, han har sakt at han ikke var noget værre nu.

Berit Høyem, kona hans Oluf Høyem er nu død for en tid siden. Hun døde av sukker-syke. Musikken spilte: "Jesus er mit haap og trøst" da de kjørte fra hjemmet til kirkegaarden med hende.

Peder Haabjörg blev gjift lørdag sidsleden den 6te. Han kjørte forbi i breislede sammen med sin elskede Laura. Det var fire hester til med han som kjørte til kirken. I dag er Jacob med Olaus Braa til Heimdal og læsser op en del høi som skal sendes videre med jernbanen er endnu ikke kommet hjem og kl. er omtrent 9 nu.

Vi har idag faat 5 fem ægg.

Johannes Utness

Tirsdag den 30te 3die 1915.

Idag er det et utmerket veir. Solen skinner varmt og sneen smelter under dens straa-ler. Vi har nu i mange dager hat vinter - det har vært snefok hver dag fra morgen til

kveld. Jeg vil nu haape det var den sidste sneskure vi hadde nu imorges. Sidst jeg skrev var det sygdom her hos nærmeste naboer. Karen Viklæt er nu bedre, mens Karen Nedermule endnu ligger til sengs. Sivert J. Løkken er nu død. Hans begravelse var sidste lørdag den 27de. Mor, Kristoffer og Jacob var i begravelsen. Jeg var ogsaa bedt til bærer, men da jeg har ondt i høre kne kunde jeg ikke fungere som saadan. Gjertrud Haugs begravelse var ogsaa lørdag. Iri har nu faat 4 fire kattunger. Jacob og Randi Nedermule skal ha en hver, de andre to maa vel jeg dræpe. Kristoffer er i byen idag, han kjører. Vi fik 12 ægg igår.

Johs Utness

Søndag den 12te Juni 1915.

Det er nu nesten tre maaneder siden jeg skrev i dagboken og jeg maa nu forsøke at krote til noget igjen. Dette blir jo nærmest ikke at betrakte som en dagbok, men som en bok der giver beretning om det usedvanlige og de større begivenheter. Idag er det ruskveir fra morgen til kveld. Man kan nesten tro det blir vinter igjen. Regner og blaaser uavladelig. Allesammen er nu ferdig med vaaraannen. Det gik ogsaa svært sent med dette arbeide, for akrene blev stadig opbløtte, saa arbeidet maatte indstilles. Nu er de i fuld gang paa torvmyren igjen med at faa seg op torv til vinterens kulde kommer. Kun enkelte er ferdig endda. Vi er ikke ferdig endnu da det ikke har vært manskap at faa fatt paa. Kristoffer og Johan Volden har holdt paa i to dage, og de samme og Karen Stengel en dag, saa vi er endnu ikke ferdig. Jeg har endnu ikke trodd mig til noget myrarbeide iaar, men tænker at være med tirsdag. Med laxsen har det godt svert

smaat iaar, mange har holdt paa 14 dager - ja tre uker og ikke faat nogen. Jakop Nedermule har fåt en, som jeg hadde med til byen sidste onsdag den 9de. Den veiet 11,5 kg og en krone og femti øre pr. kilo. Jeg hadde ogsaa med endel egg til byen, for disse fik jeg 85 og 80 øre pr tylvt - en kalv hadde jeg ogsaa med, 60 øre pr. kg for den.

Vi satte vor not i Mulbergraasa mandag den 7de juni og onsdag den 9de fik vi den første laks. Den var ikke svært stor, ca en 8 kg antar jeg.

Idag skal det være losjemøte, men jeg har mine sterke tvil paa at det blir møte. Rosenkol og Gloria kalvet lørdag den 5te juni. Nu har Gloria fåt ondt i sit jur og det er meningen at faa fatt paa dyrlegen idag. Ingvald Mule skal forsøke at faa den med hit - med det samme han henter presten fra Buviken og Doktoren fra Børsen - til Ole Grostad, da hans kone Jørgine har lungebetændelse.

Mule den 16de juni 1915.

Igaar var det et koldt og surt veir og idag har det vært enda værre. Baade igaar og idag har det blaast en hel storm. I morges laa sneen helt ned til Bergskaret. Det har i hele dag været sneskurer. Jeg har idag været paa sjøen og sett om nota i Mulbergraasa og jeg fik 2 laxser, vi har faat 2 støkker før ogsaa. Jeg har idag slaat endel grass ned i haven. Mor skal gi kuene litt naar vi har faat dem hjem, de er nede ved Hesthagen og det er vist koldt til dem.

Vi holder nu paa med torven. Vi har holdt paa hele denne uke og tænker at bli ferdig imorgen. Johan Volden har vært her og hjulpet os - jeg har ingen ting vært med iaar. Ingeborg Braa er her og baker brød idag og hun blir vist her nogle dage. Fore-

sten ingenting av verdig art.

Johannes L. Utness

Mule torsdag den 24de juni 1915.

Idag som i går har det vært opholdsveir - fra morgenen stilt og godt, men utpaa dagen koldt og noravind. I morgen begynnder et stevne her for misjonen. Naar veiret begynnder at bli bra blir det antagelig meget folk.

Fik 2 laxser til. Forrige torsdag og fredag 1 st. Tirsdag fik vi 6, og igaar 1 st. Idag ved jeg endnu intet resultat, men skal skrive det ned imorgen. Igaar var jeg i byen - det var usedvanlig meget lax med. Det var "Einar" som gik isteden for "Gulos", da denne ligger oplagt til malings. Akrene her er svært daarlig paa grund av for meget regn og koldt og surt veir foresten, saa det er ikke utsigt til nogen svær kornavl her i trøndelagen iaar nei. Sørafør har det vært for lite regn og for meget varme saa det ikke blir nogenting for det igjen. Græss blir det vist heromkring overalt isaer paa nyækrom - gammelækrom holder sig daarlige. Det er mange steder endnu ikke kjøbeite. Mere siden.

Johannes L. Utness

Sørdragen den 28de juni 1915.

Nu er det ikke lenger tale om stykt veir, men bare godveir. Det stevne som holdes her disse 3 tre dage fik det bedste veir. Fredag var det jo almindelig præken av Thomter og forskjellige andre talere. Lørdag var det møte for de depurterte. Søndagen blev jo en mindedag for mange. Guds-tjenesten skulde begynnde kl. 11 formiddag - men allerede i 9 tiden begynnte folk at gaa og kjøre til kirken. Edv. Udnæs m. frue Elisabeth, Kristoffer og Berit Indergaard kom hit lørdagskvelden fra kirken. De laa

her om natten og Mor, Kristoffer og jeg gik sammen med dem til kirken. Der var meget folk der ca 2-3 tusen tenker jeg. Jacob var ogsaa hjeme fra fengslet søndag. Helle Søberg er her idag. Forrige torsdag fik vi 5 stk lax og fredag 4 stk smaa lax. Idag er det mandag og vi fik idag ogsaa 4 stk smaa lax.

Johs. Utness

Mule den 5te juli 1915.

Det er mandag og et utmerket voksterveir. Det har regnet lit inat og det gjorde det i morges ogsaa - men nu i middagstiden er det det deiligste og varmeste solskinn, saa det er et utmerket veir for bonden.

Igaar (søndag) var det avholdsstevne paa Heimdal - hvor til Uttrøndelagens avholdsfolk var indbudt. Det var mange Bynesninger der ogsaa og folk ifra alle bygder. Kirksæther, Gresseth og P. Svendsen talte for et tilhører antal av ca 6-800.

Igaar morges var jeg paa Stenshylla og tok imot Harald Tørum, han skal være her i skoleferien. Johan Volden er her idag og hjelper os at grave til laaven. Med laxsen gik det ikke verst denne uke heller. Vil haape vi faar nogen denne uke ogsaa. Randi og jeg var paa marked onsdagen og reiste hjem kl 11 nat.

Ærbødigt Johannes L. Utness

Dragen den 18de 9de 1915.

Efter længe ikke at ha skrevet noget mere dagbok maa jeg ta mig sammen og notere litt. Det er idag søndag med kold vestenvind og regn, saa det er saa utrivelig som bedst det kan. Regn har vi nu været mer end forsynt med nu en 14 dagers ja 3 ukers tid, da det har regnet uavladelig hver dag. Høyet er da nu bjerget ind under tak over det hele her paa bygden, men i nabobyg-

dene staar det endnu mange hesjer ute. Byget er nu skaaret og dratt paa stør for det meste, mens havren staar grøn, det er ogsaa liten utsigt til at den skal blive moden da regnet har lagt den ned (flat) til jorden.

Randi Eggen døde for nogle dage siden. Igår var hendes begravelse. Mor og Kristoffer var der. Bernhard og Jacob er ind i militærtjeneste og blir fri nu mandag. S. Høyem er ogsaa ind.

Johannes Utness

Byneset den 26de 10de 1915.

Nu har vi hatt godt veir og godt føre ca en 3 tre ukers tid og folk har faat utrettet meget i denne tid. Kornet blev nu tørt overalt, men ikke indkjørt overalt, da der endnu er mange folk som har korn ute. Saaledes har vi ikke faat kjørt mere end 6 lass endu, da vi ikke har faat laaven istand. Ole Løkken var her igaar og hjalp os til med dette. Ved nonstider begynte det at regne og slatree saa meget at vi maatte indstille kjøringen. Ole Finseraas er her og hjelper os med laaven - har været her 3 dage i forrige uke og han har lovet os at være her denne uke ogsaa. De har nu faat paa troet paa en side av laaven og tænker at faa det istand paa andre siden idag. Det er endnu ikke indlagt noget gulv (laavgulv) eller den er intet indredet. Kristoffer Eggen er her i eftermiddag og kjører paa Hylla for os likeledes paa myra efter et lass torv. Inat har jorden faat sit hvite vinterdække - og det er en frisk vinterluft. Jeg skriver mere imorgen.

Johannes L. Utness

Byneset den 27de 10de 1915.

Et frisk godt veir med 8° kulde- ingen vind - men solskin midt paa dagen.

Igaar hadde vi tækkerdona her med følgende manskaper: John Husby, Ole Amundsen Høyem, Sivert M. Høyem, Kristen P. Mule og Kristoffer Eggen. Ole Finseraas og Kristoffer Utness slog paa det troet som mankerter paa fremmersiden. Om kvelden spilte vi hvist til kl. 10. Sivert Høyem er her i dag ogsaa og hjelper til at slaa paa det pap som mankerter paa laaven. De blev ferdig kl 3 eftermid. Randi maler kaffe og Mor ho kjemmer sig. De skal ha kaffe til nons og mor maa fiffe sig litt.

Efter non skal Finseraas til at gjøre sviler - og kjøp paa taket - han skynder paa for at faa det istand da han skal reise lørdag. Antagelig maa det bli en hvist ikveld naar karene er ferdig med dagsverket. Foresten ingen ting at skrive om.

Ærbødigst Johannes L. Utness

Mule den 2de november 1915.

Stadig godt veir med god søndenvind og et par graders varme. Fredag den 29de fik vi vort korn i hus - Sivert Høyem og Kristoffer Eggen var her og hjalp os. Lørdag den 30de reiste Ole Finseraas og Johan Petter Staurseth hjem. Kristoffer var med og kjørte dem til byen. Jakop Nedermule var ogsaa her fredagskvelden og vi spilte hvist og drak cokolade til avskjed. Lørdag hadde vi ingen fremmede her, vi var alene hjemme Mor, Randi og jeg. Jacob kom hjem fra T.hjem om kvelden, han reiste med "Gulos" - han gik til byen mandagsmorgen kl ½5. Søndagskvelden var det idrætsfest i "Folkvang". Det har været en morsom fest har jeg hørt da Randi og Jacob var paa festen. 2 jenter fra Lensviken som bor hos Martin Utness var ogsaa med paa festen og de syntes det var svært morsomt. Jeg var ikke der da jeg er sykmelt. Mere siden.

Johannes L. Utness

Mule den 15de novbr. 1915.

Maa for at fordrive tiden ogsaa idag skrive litt i min dagbok. Vi har nu faat vinter for fullt alvor idet det igaar snedde uavladelig saa vi nu hadde en sex syv tommers sne. Men det ser ikke ut til at den blir saa drøy idet det idag slatrer og regner til enhver tid. Kristoffer er hos A. P. Mule idag paa træsking og imorgen skal han til Martin Utness. Tøris Eggen har nu begyndt at presse høy. Han har Kristoffer sin haand- presse. Det er god pris paa høyet nu - 10 øre pr. kilo. Igaar indviedes bedehuset paa Berg. Kristoffer var også der. Imorgenkveld skal det være losjemøte paa Dragen. Det har nu længe været slapt i losjen og vi maa nu begynde at faa fart i arbeidet.

Johs Utness

Mule tirsdag den 8de 12 - 1915.

Maa nu igjen for en gangs skyld skrive litt i min dagbok. Vi har nu faat tilstrekkelig med sne og nu har vi ogsaa hatt en 13 graders kulde med vind og storm saa det har ikke været meget trivelig for de som har meget at gjøre og maa være ute og fryse til enhver tid. Saa liketil er det heller ikke for de som skal stelle inde da det er bare raa torv overalt og da kommer det an paa om en har nok ved da. Vi er da ikke verst stillet da vi har litt ved og litt gammeltorv fra forige aar. Fredag var jeg i byen og fik plombere en tand, det var ikke saa ondt som jeg tænkte. Randi er i byen idag, har følge i Aslaug Høyem - vi venter hende hjem nu for hvert øeblik. Lørdagen begyndte vi at tage brød fra Hr. Guldteig Buviken. Nu er det en 14 dagers tid igjen til jul og jeg haaper da det blir godt veir.

Johannes L. Utness

Dragjen den 22de 12te 1915.

Idag er det Tomasmesdan og med den en merkedag. Det er idag den koldeste dagen vi har havt i vinter, vi kan i dag notere 20° Celsius. Det er svært koldt i hele dag og det er ogsaa daarlig med brændselen, saa vi fryser meget vinduerne er aldeles her i kjøkenet saa det er umulig at se igjennom dem. Igaar var Mor og jeg i byen solgte endel egg til en pris à en krone og femti øre. Vi reiste med dampen. Det var meget folk med. Det er nu straks jul men det blir ikke meget trivelig hvis kulden fortsetter fremdeles i samme stil.

Fremdeles idag samme slags veir - storm og 23° kulde i fra morgenen. Litt likere ut- over mot kvelden. Idag har plogerne vært kjørt i begge roder baade 1ste og 2den - men til ingen nytte. Vi har verken brygget øl eller kokt lut paa fisk da vi prakkes med vand. Dette kjøres fra meieriet.

Johannes Utness

Dette var så lang Johannes skrev i 1915. Dagboken fortsetter i årsheftet for 1916.

Knut Olav Aasegg

Husmannsdrømmen 2015

- Når blir neste forestilling?

Byneset historielag satte for 3. gang opp spelet Husmannsdrømmen. I år ble spelet vist på plassen Stia som er naboplassen til Onsøyhåggån. Her var det større plass både for aktører og publikum og mange opplevde stedet som godt egnet for et slikt arrangement.

Husmannsdrømmen hadde i år 3 forestillinger og værgudene viste seg fra sin beste side. Vi hadde håpet på god tilstrømming av publikum, men det ble dessverre overraskende lavt publikumstall. For de som ikke kjenner til spelet – handler det om en spesiell høstdag for familien på husmannsplassen. Eldste sønn Anders har lenge drømt om å få dra til Amerika, og nå er dagen kommet. Samtidig går dagliglivet sin gang med potetopptaking, klesvask, klipping av sau, festlig lag med naboer og et uventet besøk fra gårdeieren. Spelet har fått mange flotte sanger og musikk som er tilpasset historien.

I år ble det leid inn en profesjonell regissør og effekten av dette vil oppleves ulikt etter hvilket ståsted den enkelte har. Alle er enig i at Husmannsdrømmen har et potensial for videreutvikling, og vi har nå kommet til et punkt der det må vurderes hvordan utviklingen videre skal være og hvem som skal drive utvikling.

Styret i historielaget ser på Husmannsdrømmen som en historisk dokumentar og en verdifull aktivitet i laget. Det er ønskelig at denne aktiviteten fortsetter, men det er behov for innspill og kreativitet som går ut over de ressurser styret sitter med i dag.

Det store spørsmålet er derfor – Hvor og hvordan går veien videre for

Husmannsdrømmen?

Vi har fått mange positive innspill i forbindelse med evalueringen. Vi ønsker å få med innspill fra bygda både fra de som har deltatt, de som har vært publikum, og de som ikke har sett spelet enda.

Hva ønsker vi framover?

Skal spelet være lokalt for bygda eller videreutvikles til et historisk spel som trekker publikum utenfor bygda? Det er mange spel som settes opp i Trøndelag, og det tar tid å bli kjent.

Skal det etableres et årlig arrangement – ”Bøgdadager på Byneset” - der spelet er en del av programmet, eller skal spelet Husmannsdrømmen videreutvikles med profesjonell hjelp og bli et større arrangement? Skal spelet oppgraderes på manus-siden?

Hvem tar på seg ansvaret med å organisere alt som må til for å vise Husmannsdrømmen neste gang?

Er det interesse for å etablere et teaterlag på Byneset som viser Husmannsdrømmen for eksempel hvert 2. år og har andre teateraktiviteter i tillegg?

Alle slike aktiviteter krever at det finnes midler til drift. Billetinntekter alene er ikke tilstrekkelig. Hittil har alle skuespillerne /sangerne deltatt som frivillige, men hvis vi skal sikre at vi også videre framover får gode sangere og god tilgang på aktører må vi ta noen grep som gjør at det blir interessant å være med.

Det vil derfor bli en stor oppgave å sikre økonomien for arrangementet. Det finnes mange ordninger der man kan søke om tilskudd, og det må søkes i god tid.

Tiltak som inkluderer aktiviteter for barn og ungdom har ofte bedre muligheter for å få tilskudd, slik at et teaterlag kan derfor være et godt utgangspunkt.

For å få alt klart er det viktig at planlegging og organisering av alle nødvendige komiteer kommer i gang i god tid før neste framføring av Husmannsdrømmen.

Alle oppgaver må defineres og fordeles.

Styret i Byneset Historielag inviterer derfor til et **åpent møte mandag 15.02.2016 kl. 19:00 på Spongdal skole**. Vi håper riktig mange vil komme. Målet med møtet er å etablere en arbeidsgruppe som har som mål å sikre nye forestillinger av spelet "Husmannsdrømmen".

Kor låg Feginsbrekka ?

Av sokneprest Brage Høyem. (1874-1958)

(Direkte avskrift av artikkel i avisa Nidaros den 31. juli 1930.)

Hr. S.U. har eit forvitneleg stykke um dette spursmålet i Nidaros for 14. juli. Han minner oss um at det er 3 stader uppe i Bymarka eller Byåsen, som det har vore tale um: 1) Steinberget, 2) Korsskaret (eller Gramskaret) og 3) Kyvasskleiva.

Personleg helda han på Kyvasskleiva, og det kann godt vera at det er den rette Feginsbrekka. Eg minnest frå unge år, at når me um kveldane kom upp på Kyvasskleiva, såg me gamle Nidaros liggja opplyst der nede ved fjorden. Spesielt minnest eg alle lampone eller gasslyktene utover Brattørkaia og kring hamna; endå var det sjølsat smått stell i 80-åra mot no. Men eg kann ikkje minnast um me ser Domkyrkja frå Kyvasskleiva, og f.t. kan eg ikkje kontrollera det heller. Men hr. S.U. veit det vel.

Men når han avviser tanken på Korsskaret (eller Gramskaret) med den merknaden at «*pilegrimenes store skarer sørfra i landet og fra fremmede land kom nok ikke over Byneset*», so trur eg han er

på villspor. For det er det visst ingen som har tenkt heller. Den Bynesvegen som no går over Korsskaret og Tømmerdalen, er ikkje gamall. Skal tru um han ikkje kom fyrst i 1870-åra. Den eldre Bynesvegen over Marka (Bergsskogen) kom i 1850-åra. Før den tid gjekk vegen frå Bynes over Leinstrand (Skjefstads skogen). Alt i 1861 hadde difor bynessingane vegstykkja sine altåt Leirbrua på den vegen.

Nei, det er nok ingen som har tenkt at pilegrimane kom over Byneset. Men difor kunde dei koma over Korsskaret. Når han far (O.J. Høyem) stansa ved Korsskaret (eller Gramskaret) som den gamle Feginsbrekka, so var det ikkje berre namnet «Korsskaret» som gjorde det, enda det namnet veg tungt. For namnet Korsskaret fortel at det alt i millomalderen stod ein kross der. Og den sette dei nok ikkje upp utan grunn - og slett ikkje for bynessingane si skuld !

Han far visste, at *ein gamall veg* kom fram til Korsskaret frå Kyvasskleiva (og Bukkvollan?). Han nemnde Baklia i den samanhengen; og han hadde sjølv set gamle spor etter veg der, rester av

klopper over dei blaute myrholo og andre vanskelege stader. Han hadde ogso der gamall tradisjon å byggja på. Det var ikkje sine eigne gisningar han gjekk ut frå. Altso: Namnet Korsskaret og den gamle vegen dit førde til at han far heldt på Korsskaret som Feginsbrekka.

Når han ikkje kunde fylgje den tradisjonelle oppfatning at Feginsbrekka var uppå Steinberget, var iallefall ein av grunnane den, at me ikkje ser byen og Domkyrkja derifrå. Haugen som Marienborg ligg på står og stenger for utsynet. Ein må ned i bakken eller lia (Nidarli) for å sjå byen. Og der var det vel helst skog som stengde for synet.

Personleg har eg ikkje teke standpunkt til spursmålet. Og eg tykkjer at Kyvasskleiva har mykje for seg. NB: *dersom me derifrå kann sjå Domkyrkja.* Men gjer me ikkje det, vert det tvilsamt. Å sjå byen er ikkje nok. Og so lyt me hugse at Bratørkaia og hamna ogso er ny. Skal Kyvasskleiva vera Feginsbrekka, lyt me

sjå den *gamle* byen og helst Domkyrkja ogso.

Eg er glad og takksam fordi hr. S.U. igjen dreg spursmålet um Feginsbrekka fram. No er Bymarka kjend av kvar einaste bymann. For ein mannsalder sidan var det ikkje mange som gjekk der. Det var slike som Brunkallane, gamle kaller, stadsingeniør Dahl, han far og andre. Det vilde gjera Bymarka enno rikare og meir interessant um me lærde henne å kjenna både i fortid og notid.

Og det skulde vera lettare no, då alle kjenner henne, å få ogso dette spursmålet um Feginsbrekka løyst.

Orkdal prestegaard 18. juli 1930.

Brage Høyem.

E.S.

No skriv me alle Kyvasskleiva. Men eg minnest nok den tid, då *det* var simpelt. *Tyvandet* skulle det vera. Det sa dei nedi byen, og det skrevi dei. Me kjem oss !

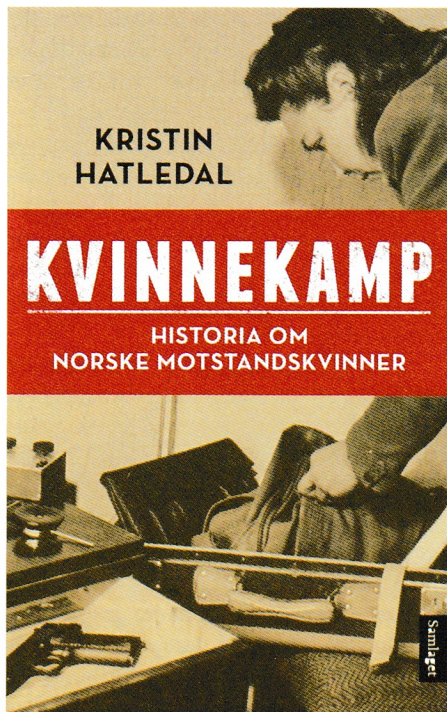
D.S.

En historie om Helga og Aasta Stene

I Byneset Bygdebok nr. 1 står på side 451 litt om historien til misjonsprest John Stene (1869-1944). Hans foreldre var Ole Jonsen Løvset og Maren Tørrisdatter Mule. Hans far reiste til Amerika, mens gutten ble igjen og ble oppfostret hos besteforeldrene på Stene Nersjurstu. Etter skolegang med folkeskole, lærerskole, universitetsstudier, misjonsskole og videre språkstudier i Frankrike, ble han ordinert til misjonsprest i 1901 og reiste deretter til Vest-Madagaskar og ble der til 1908. Sammen med kona Helga fikk de 5 barn,

3 gutter og 2 jenter.

To av guttene, John Magne og Olav Stene er omtalt i Historielagets årshäfte for 2011. De var begge utdannet ingeniører og i tillegg utdannet flygere. Da krigen kom i 1940 meldte de seg begge for å delta i krigen, men det ble bare John Magne som fikk en liten oppgave med fly til Sverige fra Røros for å hente noe medisinsk utstyr. Videre fløy han nordover for å delta i kampene i Nord-Norge, men da Norge kapitulerte fløy han over til Sverige og overlot flyet til svenskene. Begge to kom seg over

I en nylig utkommet bok om kvinnekamp under andre verdenskrig, er døtrene til misjonspresten, Helga og Aasta, omtalt på til sammen 25 sider i boken som er på ca. 200 sider.

(Bokas tittel er *Kvinnekamp, historia om norske motstandskvinner*, av Kristin Hatledal.)

til England og videre til USA til Little Norway hvor de fikk videre flyutdannelse. John Magne ble kaptein på et firemotors bombefly og var med å slippe mange bomber over Tyskland. Olav ble etter hvert flyinstruktør, men omkom i en ulykke i forbindelse med opplæring av flygere.

De to døtrene Helga (1904-1983) og Aasta (1909-1961) fikk begge universitetsutdannelse i Oslo. I 1933 fikk Helga en

stilling ved Universitetet i Berlin hvor hun skulle undervise i norsk språk og litteraturhistorie. Hitler hadde på dette tidspunktet nettopp overtatt makten i Tyskland. Helga hadde lite kjennskap til tyske forhold på den tiden, men det gikk ikke lang tid før hun fikk følelsen med hvordan Hitler fikk massene med seg. Hun var bl.a. til stede på flere store møter foran Rikskanselliet i Berlin hvor Hitler talte. Hun forteller at hun syntes folkene var lite interessert til å begynne med, de stod med hengende armer og nøytrale ansikter. Etter hvert som Hitler talte tødde de opp og han vendte folkestemningen og tilhørerne jublet og ble nærmest helt ville og ropte Heil Hitler gjentatte ganger. Etter Helgas mening var det en skremmende opplevelse av masse-suggesjon.

Samtidig som Helga var i Berlin var Aasta i London hvor hun holdt på med noen spesielle språkstudier. Aasta bodde hos en dame som arbeidet som sekretær for en hjelpekomité for tyske flyktninger. Etter hvert begynte også Aasta å arbeide i denne komiteen og historiene som de tyske flyktningene fortalte gjorde sterkt inntrykk på henne. De to søstrene brevvexlet flittig og de fikk godt kjennskap til den nazistiske ideologien sju år før tyskerne kom til Norge. Etter to år i Tyskland og to år i Sverige kom Helga tilbake til Norge. Hun ble da ansatt som lektor ved Aars og Voss skole. Aasta var også kommet tilbake til Norge og var ansatt som lektor ved Universitetet i Oslo.

Aasta ble snart engasjert i organisasjonen Internasjonal kvinneliga for fred og frihet (IKFF). Søsteren Helga ble også snart med i samme organisasjon. I tillegg ble Helga engasjert og var meget aktiv med i Norske Kvinnelige Akademikers

Helga Stene (1904-1983) var under krigen et sentralt medlem av Gro-komiteen og en av initiativtakerne for foreldreaksjonen i 1942.

Foto; Nasjonalbiblioteket

Landsforbund (NKAL).

Tyske tropper inntok Norge 9. april 1940. Det som både Helga og Aasta hadde fryktet var nå skjedd. Aasta var på dette tidspunktet lærer ved handelsgymnasiet i Trondheim.

Samme dag som norske styrker la ned våpnene i Narvik, tar Helga initiativet til et møte NKAL avdelingen i Oslo. 8. juni 1941 møtes ca. 30 kvinner og alle er enige om at de må gjøre motstand på en eller annen måte mot okkupasjonen.

Det vil bli for omstendig å gå i detaljer om hva de planlegger, men hovedsaken er å drive med informasjon om deres

virksomhet på alle plan. Det viktigste blir å drive informasjon om tyskernes arbeid med å omvende den norske befolkning til å bli nazister.

Høsten 1941 møtes en mindre gruppe hos søstrene Stene og de starter en ny organisasjon som de kaller «Gro». De starter mindre grupper, og navnene på gruppene er syklubber, bridgeklubber, osv., men alle har som hovedoppgave å drive motstandskamp på ulike måter.

I Oslo er det etter hvert 1000 kvinner med i en eller annen motstandsgruppe. Også ut over landet er det startet motstandsgrupper etter samme modell. De har prøvd å bygge opp det hele slik at den enkelte ikke skal vite så mye om de enkelte gruppene, for om ett enkelt av medlemmene skulle bli tatt av Gestapo, var det best å ikke vite for mye om de andre gruppene.

Motstandsarbeidet foregår rundt omkring i landet. Oslogruppene føler at de har et visst ansvar for det som foregår, derfor driver Helga og Aasta stor reisevirksomhet til hele det sydlige Norge. At slik reisevirksomhet kunne foregå under disse forhold, beror på at de var embetsmenn og fikk utstedt et spesielt legitimasjonskort slik at de kunne drive vitenskapelig arbeid på sine fagområder, og videre skrive vitenskapelige artikler.

I forbindelse med at det skulle bli innført tvungen ungdomstjeneste og at lærerne måtte melde seg inn i lærersambandet, organiserte motstandsorganisasjonene en massiv protestkampanje mot dette. Allikevel ble 1100 lærere arrestert, men Helga og Aasta slapp unna.

I mars 1942 ble Helga innkalt til Gestapo. Hun ble beskyldt for å ha drevet anti-nazistisk virksomhet, men hun går fri etter å ha fått en kraftig advarsel. Nettet begynte

Aasta Stene i USA

å snøre seg sammen rundt søstrene Stene. De gikk derfor i dekning, men i juli 1942 bestemte de seg få flykte til England. De kom seg etter hvert til Florø, men kontaktmannen var nettopp arrestert av Gestapo. Etter mye om og men og etter å ha skjult seg mange steder, kom de til Røros. Fra Røros la de ut på ski sent på høsten i 1942, og etter en dramatisk tur på 30 timer kom de til Sverige.

Søstrene kom seg videre til Stockholm, de ville hurtigst mulig til England, men det skulle vise seg å ta tid. I mellomtiden begynte de å samle stoff som de kan sende tilbake til Norge. Trygt bak grensa i Sverige føler søstrene at de ikke er ferdige med arbeidet i Norge, derfor tar de seg ulovlig tilbake til Norge og blir med på et illegalt møte i Stavanger tidlig i 1943. Søstrene kommer seg tilbake til Sverige, mens resten av møtedeltakerne blir arrestert av

Gestapo. Ved krysning av grensa tilbake til Sverige blir de arrestert av svensk politi. Årsaken var falske papirer, men de blir snart frigitt.

I slutten av august 1944 kommer de seg endelig over til England. Der møtte de yngstebroren, John Magne, men får samtidig høre om at broren Olav som er omkommet i en flyulykke den 18. juli 1943.

I England er søstrene aktive som aldri før. De får ulike oppgaver av regjeringen, bl.a. med å holde foredrag om nazismen.

I England var de i audiens hos kong Haakon tre ganger, og disse audiensene varte som regel mye lengre hver gang enn hva som var avtalt på forhånd.

Arbeidet med kvinnesaker var begge søstrene svært opptatt av. Dette førte til at Helga reiste til Tyskland flere ganger etter krigen, og første gangen allerede i 1946. Her ble hun rystet over å møte militært personell på togene og over å møte masse kvinner som var fullstendig uvitende om forholdene under krigen. Nazistisk propaganda hadde nærmest gjort hele befolkningen helt blinde for hva som hadde foregått under krigen.

Helga fikk i 1956 stor oppmerksomhet da hun la frem materiale om kjønnsdiskriminering i lærebøkene Det skulle imidlertid gå over 20 år før likestillingslova av 1978 slo fast at det i skolene bare skal benyttes læremidler som bygger på likestilling mellom kjønnene.

Epilog:

Misjonsprest John Stene kan være meget stolt over den innsats som 4 av hans barn gjorde under krigen.

Jon Stene
Oktober 2015

Julegavetips!

Kalenderen 2016

Historielagets tradisjonelle Kalender med fine "historiske" bilder fra Byneset, er ferdigtrykt i år også.
1 stk. kr. 100.-, 5 stk. kr. 400.-

Byneset Bygdebok 1-3, "Gårdshistorien" med rettelser, samlet kr. 1000.-

Byneset Bygdebok bind 4,5 og 6 kr. 250.- pr stk.

"Konfirmanter på Byneset gjennom 150 år. 1856- 2005" kr. 250.-

"Ord og uttrykk fra Byneset" Utsolgt, men ny uttgave forventes på slutten av 2016.

Boken som kom i 1999 og har mer enn 3000 ord og uttrykk fra vårt Bynesemål, hvor av en rekke er på vei til å forsvinne fra vårt dagligspråk. Kr. ??

Ekstra eksemplarer av Historielagets årshefte
kr. 40

Videoer:

"Gamle arbeidsformer i landbruket" og

"Fjordfiske" DVD som viser torvtaking, høyonn og skuronn og fiske med kilnot kr. 150

"Julegrisen! DVD kr. 150.-

Salgssteder:

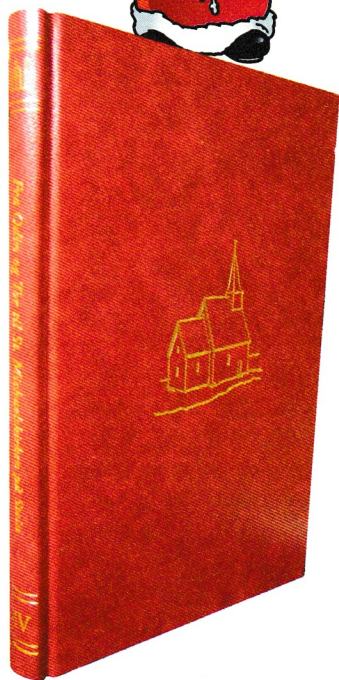
Alle artikkene er for øvrig å få kjøpt ved **COOP RYE** sa eller ved henvendelse til Historielaget (styremedlemmene). En komplett oversikt over det Historielaget har til salgs er å finne på hjemmesidene våre.

Historielaget har fortsatt tidligere utgivelser på lager.

For informasjon og / eller priser se:

<http://www.byneset.net/>

Eller kontakt medlemmer av styret.

JULEQUIZ 2015

God fornøyelse og tidtrøyte, og ikke minst; GOD JUL OG GODT NYTTÅR .

SPØRSMÅL - MANGE TEMAER I ALLE RIKER		SVAR
1	Hva heter Danmarks fornemste orden?	
2	Hva heter Norges likestillingsminister (oktober) 2015?	
3	Kransekake lages av melis, eggehvite og.....?	
4	Hva slags pattedyr i Norge tilhører glattnesefamilien?	
5	I hvilket land ble melkekartongen Tetra Pak oppfunnet?	
6	Hvor ligger byen Port of Spain?	
7	Fra hvilken dato og år ble Byneset en del av Trondheim kommune?	
8	Hvor kommer avisa Møre ut?	
9	Hvor mange printtall er partall?	
10	Hvor kommer tidligere skiløper Harald Grønningen fra?	
11	Hvilket metall har høyest renhetsgrad målt i prosent?	
12	Hva er det kjemiske tegnet for jern?	
13	Hva slags sprit er er norsk akevitt laget av?	
14	Hos hvilket hjortedyr har både hanndyret og hunndyret gevir?	
15	I hvilken by har Radio Norge sitt hovedkontor?	
16	Hvilken bynesing skrev bergensernes "nasjonalsang"?	
17	Hva heter Norges største veps?	
18	Hvilken av planetene ligger nærmest sola?	
19	Hvilket år ble Robert Kennedy myrdet?	
20	Er Portugal et monarki?	
21	Hva er en kjerub?	
22	Fra 1920 til 1980 var fire av Norges statsministere trøndere. Kan du navnene på alle?	
23	Hva slags dyr er en trebukk?	
24	Hvilket land i verden har de største vogntogene som kan veie inntil 200T med last.	
25	Hvilke tre land er medeiere i luftfartsselskapet SAS?	

LØST AV:

.....

Svar på JULEQUIZ 2015 må være levert/sendt senest SØNDAG 31. JANUAR 2016.

POST: Ole Arnfinn By, Martin Haugens v 23, 7070 Bosberg.

E-post: arn-b@online.no TELEFON/SMS: 915 19 281

3 bokpremier trekkes blant de med alle/flest riktige besvarelser.

FASIT JULEQUIZ 2014

	SPØRSMÅL - MANGE TEMAER I ALLE RIKER	SVAR
1	"Skurkenavnet" til Giovanni Henriksen før han kom til "Lilyhammer"?	FRANK TAGLIANO
2	Hva er slagordet til handelskjeden Europris?	MER TIL OVERS
3	Hva kalles en samling pressede planter?	HERBARIUM
4	Kan du reise med direktefly fra Norge til Gibraltar?	NEI
5	Hvor mange ministre (statsråder) tok Erna Solberg med i sin nye regjering i 2013?	17
6	Hvilket grunnstoff har det kjemiske symbolet C?	KARBON
7	Hva er tittelen til den øverste embetsmann på Svalbard?	SYSSELMANN
8	Hva var Zil og Zis i det gamle Sovjetunionen?	BILMERKER
9	Hvor mange Oscar mottok Katharine Hepburn?	4
10	Hvilket land er størst; Danmark eller Litauen?	LITAUEN
11	Hvor mange kommuner er det i Sør-Trøndelag?	25
12	Hvilken norsk by var den første som fikk elektriske gatelys?	HAMMERFEST
13	Hva slags kjøtt spises det mest av i verden?	HVITT KJØTT OG SVINE-KJØTT
14	Ved hvilken norsk by finner vi Atlanterhavsparken?	ÅLESUND
15	I hvilket land oppstod trossamfunnet som er kjent som Smiths venner?	NORGE
16	Hva slags vekst er Granny Smith?	EPL
17	Hva heter Langbein på engelsk?	GOOFY
18	Hvor i kroppen sitter silbeinet?	NESEN
19	Hvilken svensk forfatter har skrevet barneboken "Solegget"?	ELSA BESKOW
20	Hvilken kommune i Sør-Trøndelag er størst i areal?	OPPDAL
21	Hvilket italiensk motorsykkelmerke ble i 2012 kjøpt opp av Audi?	DUCATI
22	Hva er de sju første ordene i Ivar Aasens dikt "Nordmannen"?	MILLOM BAKKAR OG BERG UT MED HAVET
23	Hvem var den første som løp 10000 meter på under 29 minutter?	EMIL ZATOPEK
24	Hvem er (2014) justisminister i Norge?	ANDERS ANUNDSEN
25	Hvilke 3 arter av våk hekker i Norge?	MUSVÅK FJELLVÅK VEPSEVÅK

3 bokpremier trekkes blant de med alle/flest riktige besvarelser.

OG VINNERNE BLE:

SOLVEIG BYE WIKEN

IVAR BY

OLAUG KLEMETSAUNE HAUG

Har du en historie fra Byneset, eller noe lignende – lang eller kort, som du mener kan være av interesse for neste års juleblad, så er det bare å ta kontakt med Historielaget.

 Byneset historielag

ønsker alle en riktig God Jul -

og Godt Nyttår 2016!

Godt Nytaar